

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
Факультет економіки та управління
Кафедра управління

«Допущено до захисту»
Завідувач кафедри управління
доктор наук з державного
управління, доцент
Рябець Катерина Анатоліївна

(підпис)

«01» листопада 2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

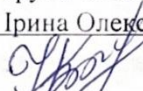
на тему: «Управлінська діяльність керівника ЗЗСО щодо формування
безпечного освітнього середовища, вільного від насильства та дискримінації»

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ

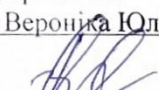
**073.00.03.Управління закладом освіти (за рівнями)
другого (магістерського) рівня вищої освіти**

Галузь знань: 07 Управління та адміністрування
Спеціальність: 073 Менеджмент
Кваліфікація: Магістр менеджменту

Виконала:
студентка групи УЗОМ-1-24-1.43
Бологан Ірина Олександрівна

(підпис)

Науковий керівник:
кандидат наук з державного
управління
Олещенко Вероніка Юліанівна

(підпис)

Київ - 2025

АННОТАЦІЯ

Бологан Ірина Олександрівна

Управлінська діяльність керівника ЗЗСО щодо формування безпечного освітнього середовища, вільного від насильства та дискримінації. К.: Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, Факультет економіки та управління, 2025.

Науковий керівник – Олещенко Вероніка Юліанівна, кандидат наук з державного управління, доцент кафедри управління.

У магістерській роботі розглянуто теоретичні аспекти формування безпечного освітнього середовища, вільного від насильства та дискримінації. Розкрито сутність роль керівника закладу освіти та нормативно-правове та психолого-педагогічне забезпечення формування безпечного освітнього середовища, вільного від насильства і дискримінації. Здійснено діагностику сформованості безпечного освітнього середовища, вільного від насильства та дискримінації школи І-ІІІ ступенів №36 імені С.П. Корольова міста Києва. Розроблено методичні рекомендації щодо ролі керівника закладу освіти у формуванні безпечного освітнього середовища, вільного від насильства та дискримінації.

Ключові слова: керівник, заклад освіти, безпечне освітнє середовище, насильство, дискримінація.

Структура роботи: робота містить вступ, два розділи, висновки, список використаної літератури та додатки. Обсяг роботи – 78 сторінки, 3 рисунки, 4 таблиці, 4 додатків. Кількість використаних джерел – 57 на 8 сторінках.

SUMMARY

Bolohan Iryna Oleksandrivna

Managerial Activities of a Secondary Education Institution Head in Forming a Safe Educational Environment, Free from Violence and Discrimination. Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Faculty of Economics and Management, 2025.

Supervisor – Oleshchenko Veronika Yulianivna, Candidate of Sciences in Public Administration, Associate Professor of the Department of Management.

The Master's thesis examines the theoretical aspects of forming a safe educational environment, free from violence and discrimination. The core role of the education institution head, as well as the regulatory, legal, and psycho-pedagogical support for creating a safe educational environment, free from violence and discrimination, are revealed. A diagnosis of the state of formation of a safe educational environment, free from violence and discrimination, was conducted at S.P. Korolyov School of I-III Levels No. 36 in Kyiv. Based on the analysis, methodological recommendations concerning the role of the education institution head in forming a safe educational environment, free from violence and discrimination, have been developed.

Key words: head/manager, education institution, safe educational environment, violence, discrimination.

Structure of the work: the work includes an introduction, two chapters, conclusions, a list of references, and appendices. Thesis volume – 78 pages, 3 figures, 4 tables, 4 appendices. Number of sources used – 57 on 8 pages.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА, ВІЛЬНОГО ВІД НАСИЛЬСТВА І ДИСКРИМІНАЦІЇ.....	9
1.1. Концептуальні основи безпечного освітнього середовища, вільного від насильства і дискримінації	9
1.2. Нормативно-правове та психолого-педагогічне забезпечення формування безпечного освітнього середовища, вільного від насильства і дискримінації.....	20
1.3. Управлінська діяльність керівника ЗЗСО у формуванні безпечного освітнього середовища, вільного від насильства і дискримінації	28
Висновки до розділу 1.....	35
РОЗДІЛ 2 ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА, ВІЛЬНОГО ВІД НАСИЛЬСТВА І ДИСКРИМІНАЦІЇ У ЗЗСО.....	34
2.1. Аналіз зарубіжного досвіду щодо формування безпечного освітнього середовища, вільного від насильства та дискримінації.....	34
2.2. Діагностика стану освітнього середовища, вільного від насильства і дискримінації у школі І-ІІІ ступенів №36 імені С.П. Корольова міста Києва.....	40
2.3. Рекомендації щодо вдосконалення управлінського процесу формування безпечного освітнього середовища, вільного від насильства і дискримінації, у ЗЗСО.	54
Висновки до розділу 2.....	58
ВИСНОВКИ.....	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	63
ДОДАТКИ.....	71

ВСТУП

Одним із пріоритетних напрямів розвитку національної системи освіти є пошук ефективних шляхів входження кожної дитини в освітнє середовище, яке сприятиме максимальному розкриттю її потенціалу та всебічному гармонійному розвитку. Виклики сьогодення провокують організацію максимально швидкої адаптації освітнього простору до непередбачуваних умов як самих здобувачів освіти, так і всього педагогічного колективу.

Сьогодні в Україні передбачені зміни на рівні державної освітньої політики та практичної роботи закладів освіти, що окреслені в «Національній доктрині розвитку освіти в Україні у XXI столітті». Вони торкаються: «особистісної орієнтації освіти; створення рівних можливостей для дітей та молоді у здобутті якісної освіти; забезпечення варіативності здобуття базової або повної загальної середньої освіти відповідно до здібностей та індивідуальних можливостей».

Наразі педагогічні працівники закладів освіти ще недостатньо обізнані з психологічними та психофізичними особливостями дітей і впливом на них постійних стресових ситуацій. Перебуваючи під тиском сукупності травмувальних факторів, психіка юної особистості ще не завжди здатна впоратися з ними, вибудовуючи захисні механізми замість гнучких стратегій реагування, що, поєднуючись з гормональними змінами, призводить до специфічних поведінкових проявів.

У важкі часи воєнної агресії збереження життя і здоров'я дітей є пріоритетним завданням національної безпеки, оскільки становить найбільший скарб і надбання нашої держави, є вагомим чинником її сталого розвитку та гарантом щасливого майбутнього.

Багатогранна тема збереження життя і здоров'я молодого покоління знайшла своє відображення у працях вітчизняних науковців. Провідні вчені Ю. Багно, Т. Бережна, В. Білик, В. Ковалько, Т. Осадченко займалися вивченням застосування та впливу технологій збереження здоров'я на учнів. Соціальні аспекти здоров'я досліджували Л. Бойко, Є. Неведомська, Ю. Наumenко. Особливості створення освітнього середовища у закладах освіти проаналізували

П. Матвієнко, В. Моляко, В. Морозова, С. Крамаренко, О. Єльченко, А. Ляшенко, В. Ільченко. Ми зауважити, що увага науковців здебільшого була прикута до проблем зміцнення здоров'я школярів, окреслювалися шляхи досягнення позитивного результату, але питання створення безпечного середовища, вільного від насильства і дискримінації досліджено недостатньо. Поза увагою дослідників залишилась і роль керівника закладу освіти у формуванні такого середовища.

Виникає необхідність визначити особливості створення безпечного середовища, вільного від насильства і дискримінації у закладі освіти, необхідного для збереження здоров'я та психоемоційного стану дитини.

Таким чином, спираючись на огляд наукової літератури, аналіз соціально-економічних умов, сучасної освітньої практики щодо ролі керівника закладу освіти спрямованих на формування безпечного освітнього середовища, вільного від насильства і дискримінації та існуючих тенденцій ми можемо говорити про наявність об'єктивного протиріччя між необхідністю підвищення ролі керівника закладу освіти у формування безпечного середовища, вільного від насильства і дискримінації та відсутністю наукових досліджень із зазначеної проблеми.

Необхідність розв'язання даного протиріччя і визначила актуальність та вибір теми дисертаційного дослідження: **«Управлінська діяльність керівника ЗЗСО щодо формування безпечного освітнього середовища, вільного від насильства і дискримінації»**.

Метою кваліфікаційної магістерської роботи є обґрунтування теоретичних засад і розробка практичних рекомендацій щодо управлінської діяльності керівника закладу загальної середньої освіти спрямованих на формування безпечного середовища, вільного від насильства і дискримінації.

Для досягнення мети визначено наступні завдання:

- з'ясувати сутність і зміст поняття безпечне освітнє середовище закладу освіти, вільного від насильства і дискримінації;
- проаналізувати нормативно-правове та психолого-педагогічне забезпечення формування безпечного освітнього середовища, вільного від насильства і дискримінації;

- проаналізувати досвід зарубіжних країн щодо формування безпечного освітнього середовища, вільного від насильства та дискримінації;
- провести діагностику освітнього середовища, вільного від насильства і дискримінації у школи I-III ступенів №36 імені С.П. Корольова міста Києва.
- запропонувати рекомендації щодо вдосконалення управлінського процесу формування безпечного освітнього середовища, вільного від насильства і дискримінації, у ЗЗСО.

Об'єкт дослідження - формування безпечного освітнього середовища, вільного від насильства і дискримінації.

Предмет дослідження – управлінська діяльність керівника ЗЗСО щодо формування безпечного освітнього середовища, вільного від насильств та дискримінації.

Методи дослідження – використовувалися комплексно: теоретичний аналіз і синтез наукових джерел - для формування понятійного апарату; системний підхід - для виявлення внутрішніх і зовнішніх взаємозв'язків у структурі управлінської діяльності керівника закладу загальної середньої освіти; соціологічні методи (анкетування, неформалізовані інтерв'ю) - для вивчення уявлень педагогічних працівників про ефективність управлінської діяльності керівника щодо формування безпечного освітнього середовища, вільного від насильства і дискримінації; графічний і порівняльний аналіз - для візуалізації показників оцінки позицій учасників освітнього процесу; узагальнення практики - для розробки прикладних рішень.

Практичне значення одержаних результатів полягає в обґрунтуванні шляхів, засобів та рекомендацій щодо ролі керівника закладу освіти у формуванні безпечного освітнього середовища, вільного від насильства і дискримінації.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати досліджень, що викладені у магістерській роботі оприлюднено на науково-

практичних конференціях, студентських наукових семінарах, засіданнях кафедри.

Структура магістерської роботи. Основний зміст магістерської кваліфікаційної роботи викладено на 50 сторінках друкованого тексту, магістерська кваліфікаційна робота містить 5 таблиць і 3 рисунки. Список використаних джерел включає 52 найменування.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА, ВІЛЬНОГО ВІД НАСИЛЬСТВА І ДИСКРИМІНАЦІЇ

1.1. Концептуальні основи безпечного освітнього середовища, вільного від насильства і дискримінації

Українське суспільство очікує від закладів освіти не лише надання якісних освітніх послуг, а й створення управлінськими зусиллями безпечного простору для гармонійного розвитку та конструктивної співпраці всіх учасників освітнього процесу, як у межах закладу, так і у взаємодії із зовнішнім світом. Сучасне освітнє середовище, що є об'єктом цілеспрямованої управлінської діяльності, має забезпечувати неповторні індивідуалізовані та персоналізовані можливості, будучи водночас вільним від проявів насильства та дискримінації, де кожний учасник зміг би реалізувати свій потенціал. Пріоритетним завданням закладу освіти в умовах військового стану є організація безпечного освітнього середовища в дистанційному, змішаному форматі освітнього процесу, відповідно до безпекової ситуації. Аби зрозуміти сутність безпечного освітнього середовища, слід визначити насамперед, що є освітнім середовищем загалом.

Саме поняття освітнє середовище (і похідні від нього) активно розробляється протягом останніх десятиліть ученими як нашої країни, так і закордонними освітянами [41].

У контексті загальнонаукової термінології, категорія «середовище» визначається як комплекс природних та соціальних умов, а також сукупність впливів, які безпосередньо оточують індивіда. Це поняття охоплює життєвий простір, який може здійснювати активний або пасивний вплив на формування свідомості та емоційної сфери особистості. Отже, коли дитина вперше потрапляє до школи, вона вступає у взаємодію не лише з педагогічним та учнівським колективом, а й інтегрується у сформоване освітнє середовище [7].

Видатні вітчизняні та зарубіжні науковці, а також практики у сфері освіти, трактують освітнє середовище як органічну складову життєвого і соціального простору особистості. Воно являє собою сукупність усіх освітніх чинників, які впливають на індивіда безпосередньо чи опосередковано у процесах навчання, виховання та всебічного розвитку. Фактично, освітнє середовище є цілісним виховним простором, ключовою функцією якого є формування та становлення особистості [23, 30].

Р. Семенова, О. Музика, Д. Корольов під «освітнім середовищем» розуміють частину соціокультурного простору, зону взаємодії освітніх систем, їх елементів, освітнього матеріалу і суб'єктів освітніх процесів [31].

Отже, освітнє середовище закладу освіти – це високо організована система соціально-психологічних умов, в межах яких реалізуються освітні завдання, відбувається соціалізація та психологічний розвиток особистості.

Відповідно до результатів дослідження Н. Беляєвої, безпечне освітнє середовище є багатокомпонентною системою, спрямованою на забезпечення всебічного добробуту усіх суб'єктів навчального процесу. Ця система охоплює: фізичну безпеку, що детермінується належними санітарними умовами, якісним та здоровим харчуванням, а також відповідністю шкільних приміщень державним стандартам безпеки; психологічну безпеку, яка передбачає запобігання конфліктам, створення простору, вільного від дискримінації, та повну відсутність будь-яких проявів насильства; екологічну безпеку, яка включає комплекс заходів із захисту від негативного впливу зовнішніх екологічних факторів; та інформаційну безпеку, що охоплює питання кібербезпеки і контроль за якістю та достовірністю інформаційних потоків. Важливо наголосити, що, зважаючи на сучасні реалії, зокрема умови воєнного стану, безпечне освітнє середовище постійно набуває нових викликів та контекстів функціонування [7, с. 28].

Термін «безпечне освітнє середовище» має чітке юридичне визначення, зафіксоване в Законі України «Про повну загальну середню освіту». Відповідно до статті 1 цього Закону, безпечне освітнє середовище - це: «Сукупність умов у

закладі освіти, що унеможливлюють заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди, зокрема внаслідок недотримання вимог санітарних, протипожежних та/або будівельних норм і правил, законодавства щодо кібербезпеки, захисту персональних даних, безпеки харчових продуктів та/або надання неякісних послуг з харчування, шляхом фізичного та/або психологічного насильства, експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, приниження честі, гідності, ділової репутації (булінг (цькування), поширення неправдивих відомостей тощо), пропаганди та/або агітації, у тому числі з використанням кіберпростору, а також унеможливлюють вживання на території закладу освіти алкогольних напоїв, тютюнових виробів, наркотичних засобів, психотропних речовин» [13].

Аналіз наведеного законодавчого визначення (Закон України «Про повну загальну середню освіту», ст. 1) дозволяє систематизувати ключові аспекти безпечного освітнього середовища, які керівник ЗЗСО повинен забезпечувати управлінськими та правовими методами [13]. Фактично, безпечне середовище є сукупністю умов, що цілеспрямовано унеможливлюють заподіяння фізичної, майнової та/або моральної шкоди учасникам освітнього процесу, що досягається через:

1. Дотримання нормативно-технічних вимог - запобігання шкоді внаслідок недотримання санітарних, протипожежних та будівельних норм і правил, а також законодавства щодо безпеки харчових продуктів.

2. Забезпечення інформаційно-правової захищеності - дотримання законодавства про кібербезпеку та захист персональних даних.

3. Усунення соціально-психологічних загроз - унеможливлення насильства (фізичного та/або психологічного), експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, приниження честі, гідності (булінг, поширення неправдивих відомостей), а також пропаганди чи агітації.

4. Контроль території. Запобігання вживанню на території закладу алкогольних напоїв, тютюнових виробів, наркотичних засобів та психотропних речовин.

Таким чином, безпечне освітнє середовище охоплює як фізичну (санітарно-технічну), так і соціально-психологічну (захист від насильства та дискримінації) складові.

Рівень цивілізованості та гуманності будь-якої держави та суспільства визначається, насамперед, ставленням до найбільш вразливих та найменш захищених його членів, особливо до категорії дітей.

Конституція України проголошує людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку як найвищі соціальні цінності [22].

У статті 52 Конституції України наголошується наступне: «Діти рівні у своїх правах. Будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом» [22].

Закон України «Про освіту» (2017) [12] у статті 1 розкриває сутність безпечного освітнього середовища, як «сукупність умов у закладі освіти, що унеможливають заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди, зокрема внаслідок недотримання вимог санітарних, протипожежних та/або будівельних норм і правил, законодавства щодо кібербезпеки, захисту персональних даних, безпечності та якості харчових продуктів та/або надання неякісних послуг з харчування, шляхом фізичного та/або психологічного насильства, експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, приниження честі, гідності, ділової репутації (зокрема шляхом булінгу (цькування), поширення неправдивих відомостей тощо), пропаганди та/або агітації, у тому числі з використанням кіберпростору, а також унеможливають вживання на території та в приміщеннях закладу освіти алкогольних напоїв, тютюнових виробів, наркотичних засобів, психотропних речовин».

Погоджуємося з думкою науковців про те, що основним критерієм безпечного освітнього середовища, можна вважати, комфортність в закладах освіти (емоції, почуття між учасниками освітнього процесу); задоволення базових потреб дитини; позитивні міжособистісні відносини; захищеність в освітньому середовищі (відсутність насильства у будь-якому прояві); забезпечення учасників освітнього процесу індивідуальними та колективними

засобами безпеки (забезпечення захистами індивідуального захисту, наявність укриття від наслідків воєнних дій чи надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру); розвинена система психологічної підтримки у закладах освіти [22]

Згідно з положеннями статті 10 Закону України «Про повну загальну середню освіту» [13] на кожному рівні повної загальної середньої освіти освітній процес має організовуватися в безпечному освітньому середовищі, складовими якого є унеможливлення заподіяння учасникам(-цям) освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди, зокрема шляхом фізичного та/або психологічного насильства, експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, приниження честі, гідності, ділової репутації (булінг (цькування), поширення неправдивих відомостей тощо).

Відповідно до Закону України «Про охорону дитинства» [38] та Конвенції ООН про права дитини [20], кожній дитині гарантується право на свободу, особисту недоторканість, захист гідності та найкраще забезпечення її інтересів.

Проте, сучасний соціальний та життєвий контекст, на жаль, не виключає явища насильства з освітнього простору. Заклад освіти, виконуючи свою ключову функцію як середовище основної соціалізації дитини, часто стає місцем, де учасники освітнього процесу можуть піддаватися різним формам насильства та дискримінації. Це підкреслює критичну важливість управлінської діяльності, спрямованої на системне запобігання таким негативним проявам та забезпечення повного захисту прав усіх суб'єктів освітнього процесу.

Поняття «дискримінація» має латинське походження, етимологічно пов'язане зі словом «discriminatio», що означає «розрізнення». У правовому та соціальному контекстах дискримінація трактується як навмисне обмеження або позбавлення прав певних груп або категорій громадян. Ці обмеження ґрунтуються на ознаках, які є неприйнятними для правового суспільства, і призводять до нерівного ставлення та порушення рівності можливостей [31].

І. Янковець запропонувала наступні сутнісні ознаки дискримінації, які можуть бути інтерпретовані як: а) встановлення привілейованого становища

певної соціальної групи відносно інших в рівних умовах; б) погіршення становища певної соціальної групи відносно інших в рівних умовах; в) неприйняття потреб членів соціальної групи, які зазнають обмежень, зумовлених незалежними та об'єктивними причинами [51].

Дискримінація є одним із найбільш розповсюджених порушень прав людини. Її законодавче визначення детально розкрито у Законі України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні». Згідно з цим Законом: «Дискримінація – ситуація, за якої особа та/або група осіб за їх ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними (далі – певні ознаки), зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі, встановленій цим Законом, крім випадків, коли таке обмеження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними» [15].

Оскільки законодавчий акт, що регулює питання протидії дискримінації, поряд з узагальнюючим терміном надає визначення й окремим його формам, важливо враховувати їхнє розмежування. Термін «дискримінація» носить узагальнюючий характер, охоплюючи такі ключові форми [15; 44]:

- пряма дискримінація - ситуація, за якої з особою або групою осіб за їхніми певними ознаками поводяться менш прихильно порівняно з іншою особою чи групою осіб в аналогічній ситуації. Це виключає випадки, коли таке поводження має правомірну та об'єктивно обґрунтовану мету.

- непряма дискримінація - виникає внаслідок реалізації формально нейтральних правових норм, критеріїв, правил чи практики, які, однак, створюють менш сприятливі умови або становище для особи чи групи осіб за їхніми певними ознаками порівняно з іншими. Винятки становлять правомірно та обґрунтовано встановлені цілі.

- утиск - небажана для особи поведінка, метою або наслідком якої є приниження людської гідності за певними ознаками, або створення напруженої, ворожої, образливої чи зневажливої атмосфери.

- підбурювання до дискримінації - дії у формі вказівок, інструкцій або закликів до здійснення дискримінаційних дій стосовно особи чи групи осіб.

- пособництво у дискримінації - будь-яка свідома допомога у вчиненні дій чи бездіяльності, що спрямовані на виникнення дискримінації. [44].

Специфічним, але важливим для освітнього середовища, видом є дискримінація за ознакою статі. Цей термін визначений Законом України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» як: «Ситуація, за якої особа та/або група осіб за ознаками статі, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами або привілеями в будь-якій формі, встановленій цим Законом, крім випадків, коли такі обмеження або привілеї мають правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними» [15].

У науковій літературі та суспільному дискурсі поняття «наси́льство» і «жорсто́ке поведі́ння» часто використовуються як синонімічні, оскільки як соціальні явища вони демонструють тісний взаємозв'язок. Проте, для цілей управлінського регулювання та правозастосування в закладах освіти, важливо усвідомлювати відмінності між ними. Зокрема, законодавче визначення терміна «жорсто́ке поведі́ння з дитино́ю» чітко надається у статті 1 Закону України «Про охорону дитинства» [38], а також деталізується у статті 3 Порядку взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, закладів та установ під час забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах (затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2018 р. № 800) [36].

Відповідно до статті 1 Закону України «Про охорону дитинства»: «Жорсто́ке поведі́ння з дитино́ю - це будь-які форми фізичного, психологічного, сексуального або економічного насильства над дитиною,

зокрема домашнього насильства, а також будь-які незаконні угоди стосовно дитини, зокрема вербування, переміщення, переховування, передача або одержання дитини, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану дитини» [38].

У контексті законодавства, жорстоке поводження з дитиною охоплює наступні форми протиправних дій [33; 36;38]:

- будь-яка форма рабства або практики, подібної до рабства, включаючи продаж дітей, торгівлю ними, боргову залежність, а також примусову чи обов'язкову працю, зокрема вербування до збройних конфліктів.

- використання, вербування чи пропонування дитини для зайняття проституцією, а також для виробництва творів, зображень, кіно- та відеопродукції, комп'ютерних програм чи інших предметів порнографічного характеру.

- залучення до роботи, яка за своїм характером чи умовами виконання потенційно може завдати шкоди фізичному або психічному здоров'ю дитини.

- використання або втягнення дитини в жебрацтво, що визначається як систематичне випрошування матеріальних цінностей у сторонніх осіб.

- втягнення дитини у злочинну діяльність, а також залучення до вживання алкогольних напоїв, наркотичних засобів чи психотропних речовин.

- дії, внаслідок яких дитина стала очевидцем злочину, спрямованого проти життя, здоров'я, волі, честі, гідності, статевої свободи або статевої недоторканності особи.

- статеві зносини та розпусні дії стосовно дитини, що вчинені з використанням примусу, погрози, сили, довіри, авторитету чи впливу, особливо у вразливих для дитини ситуаціях, включаючи її розумову чи фізичну неспроможність, пов'язану з віком, порушеннями чи залежним середовищем, зокрема в сім'ї.

На відміну від законодавчо закріпленого терміна «жорстоке поводження», насильство трактується як будь-яке свідоме та навмисне (заздалегідь сплановане) застосування сили індивідом або групою осіб проти іншого індивіда чи групи

(часто беззахисної) з метою встановлення над ними влади і контролю. Слід зазначити, що у науковому середовищі досі не існує єдиного загальноприйнятого визначення поняття «наси́льство».

Так, Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) визначає насильство як: «Навмисне застосування фізичної сили або влади, здійснене або у вигляді загрози, направлене проти себе, проти іншої особи, групи осіб або спільноти, результатом якого є (або є висока вірогідність цього) тілесні ушкодження, смерть, психологічна травма, відхилення в розвитку або різного роду збиток» [1].

У контексті закладу освіти під насильством розуміють сплановані або спонтанні агресивні дії, що відбуваються на його території, у приміщеннях під час занять, перерв, на шляху до чи з нього, а також у ході заходів, які проводить заклад освіти в іншому місці. Суб'єктами та об'єктами насильства можуть бути педагогічні працівники, інші співробітники, здобувачі освіти та батьки. Представник будь-якої з цих груп може виступати ініціатором насильницьких дій, постраждалою стороною або свідком [33, с. 18].

Для безпечної організації освітнього процесу в закладах освіти, за Наказом МОН України від 21.11.2016 р. № 1400 «Про затвердження Положення про функціональну підсистему навчання дітей дошкільного віку, учнів та студентів діям у надзвичайних ситуаціях (з питань безпеки життєдіяльності) єдиної державної системи цивільного захисту» [28], затверджуються комплекс із: правил безпеки на прилеглий до закладу освіти території та в його приміщеннях; рекомендацій для учасників освітнього процесу щодо безпечної дороги до школи; протоколів (правил) дій у надзвичайних ситуаціях; регламенту повідомлень про порушення правил та норм безпеки; призначення відповідальних осіб за дотримання правил та норм безпеки здоров'я і життя учнів, персоналу та відвідувачів; визначення порядку навчання здобувачів освіти та підвищення кваліфікації персоналу з безпекових питань [26].

Кінцева мета створення безпечного освітнього середовища полягає у забезпеченні комплексу умов, необхідних для повноцінного функціонування закладу освіти. Ці умови включають: гарантування комфортних та безпечних

умов для навчання і професійної діяльності; створення освітнього простору, повністю вільного від будь-яких форм насильства та дискримінації; формування інклюзивного, розвивального та мотивуючого середовища, яке сприяє безпечному перебігу всього освітнього процесу [23, с. 187-192].

Основним завданням безпечного освітнього середовища є створення умов, що забезпечують фізичну, психологічну, інформаційну та соціальну безпеку всіх учасників освітнього процесу, запобігання насильству, булінгу та іншим негативним явищам. Це включає забезпечення комфортної взаємодії між учнями, вчителями та батьками, а також наявність ресурсів для подолання складних ситуацій [39].

Згідно з дослідженням О. М. Топузової, С. В. Захаріна, М. В. Гриньової, «безпечне освітнє середовище є функціональною системою, ефективність якої визначається оцінкою трьох ключових складових:

- якість міжособистісних відносин - позитивні фактори (довіра, доброзичливість, схвалення, толерантність) негативні (агресивність, конфліктність, ворожість, маніпулятивність);
- захищеність в освітньому середовищі – оцінка відсутності насильства у всіх його видах, формах, для всіх учасників освітнього простору;
- комфортність в освітньому середовищі - оцінка емоцій, почуттів, та домінуючих переживань у процесі взаємодії дорослих і дітей» [39].

Зважаючи на різноманітність наукових підходів до розуміння сутності, наразі не існує єдиного уніфікованого визначення поняття «безпека освітнього середовища». Це обумовлює необхідність розгляду даного феномену у трьох ключових аспектах, кожен з яких акцентує увагу на певній площині його реалізації (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Аспекти безпечного освітнього середовища закладу освіти

1. Психологічна	Дослідники, які вивчають психологічно безпечне середовище та коло проблем пов'язаних з ним, вважають, що психотравмівні ситуації прямо чи опосередковано впливають на психічне та фізичне здоров'я особистості. Зокрема, до психотравмівних ситуацій відносяться: • конфлікти у ланках «вчитель – учень, «учень - учень», «учень – батьки»; • проблема адаптації в освітньому середовищі; • атмосфера конкуренції між однолітками; • надмірна вимогливість педагогів.
2. Екологічна	Український педагог Світлана Совгіра зазначає, що екологічне безпечне освітнє середовище – чи система психолого-педагогічних умов, впливів і можливостей, які забезпечують захищеність особистості від негативного впливу екологічних чинників, що визначають оптимальність взаємодії зі світом природи.
3. Інформаційна	На думку українського педагога Нелі Кириленко, застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освіті здійснює глобальний вплив на особистість. Серед негативного впливу інформації на освітнє середовище дослідниця виокремлює: Відсутність належного контролю якості інформації, доступної через сучасні телекомунікаційні технології, що породжує проникнення в освітній простір великого обсягу недостовірної інформації; Неконтрольоване проникнення інформації сумнівного, агресивного змісту, яка може сприяти виникненню насильства, булінгу, кібербулінгу тощо.

Джерело: [6].

Таким чином, безпечне освітнє середовище закладу освіти є комплексною системою, що забезпечує наявність безпечних умов для навчання та професійної діяльності, гарантує комфортну міжособистісну взаємодію та сприяє емоційному благополуччю всіх суб'єктів - учнів, педагогів та батьків. Його ключовими характеристиками є повна відсутність будь-яких проявів насильства та дискримінації, наявність достатніх превентивних та корекційних ресурсів, а також неухильне дотримання прав і норм фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки кожного учасника освітнього процесу.

1.2. Нормативно-правове та психолого-педагогічне забезпечення формування безпечного освітнього середовища, вільного від насильства і дискримінації

Одним із фундаментальних завдань сучасних закладів освіти України є формування безпечного освітнього середовища, вільного від насильства і дискримінації, що є ключовою умовою забезпечення конституційних прав, свобод та інтересів дітей. Сучасний заклад освіти вже не обмежується лише навчальною функцією, а насамперед стає простором, орієнтованим на повноцінний розвиток здобувачів освіти. Реалізація цього завдання вимагає цілеспрямованої управлінської діяльності, спрямованої на створення атмосфери фізичного, соціального та психологічного комфорту для всіх учасників освітнього процесу. Юридичною основою такої діяльності є відповідна нормативно-правова база щодо створення безпечного освітнього середовища, вільного від насильства і дискримінації, яка включає:

- Закон України «Про освіту»;
- Закон України «Про охорону дитинства»;
- Постанова КМУ від 03.10.2018 р. № 800 «Деякі питання соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати їх життю та здоров'ю»;
- Наказ МОН України від 02.10.2018 р. № 1047 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо виявлення, реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії педагогічних працівників з іншими органами та службами»;
- Лист МОН України від 30.10.2018 р. № 1/9-656 «Про перелік діагностичних методик щодо виявлення та протидії домашньому насильству стосовно дітей»
- Лист МОН України від 24.07.2019 № 1/9-477 «Про типову документацію працівників психологічної служби у системі освіти України».

Нормативно-правові акти, які регулюють діяльність закладів освіти з питань запобігання та протидії домашньому насильству:

- Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»;
- Закон України «Про освіту»;
- Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків»;
- Постанова КМУ від 22.08.2018 р. № 658 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі»;
- Наказ МОН України від 02.10.2018 р. № 1047 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо виявлення, реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії педагогічних працівників із іншими органами та службами»;
- Лист МОН України від 30.10.2018 р. № 1/9-656 «Про перелік діагностичних методик щодо виявлення та протидії домашньому насильству стосовно дітей»;
- Лист МОН України від 27.06.2019 р. № 1/9-414 «Деякі питання щодо створення у 2019/2020 н. р. безпечного освітнього середовища, формування в дітей та учнівської молоді ціннісних життєвих навичок».

Нормативно-правові акти, які регулюють діяльність закладів освіти з протидії булінгу:

- Закон України «Про освіту»;
- Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)»;
- Постанова КМУ від 03.10.2018 р. № 800 «Деякі питання соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, зокрема таких, що можуть загрожувати їхньому життю та здоров'ю»;
- Наказ МОН України від 28 грудня 2019 року № 1646 «Деякі питання реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти»;

– Лист МОН України від 29.12.2018 р. № 1/9-790 «Щодо організації роботи у закладах освіти з питань запобігання і протидії домашньому насильству та булінгу» [16, с. 74-75].

Питання запобігання та виявлення випадків жорстокого поводження з дітьми регулюється Законом України «Про охорону дитинства» [38], де статтею 10 визначено, що кожній дитині гарантується право на свободу, особисту недоторканність та захист гідності. Забезпечення дисципліни та порядку як у сім'ї, так і в закладах освіти та інших дитячих установах повинно ґрунтуватися на принципах взаємоповаги та справедливості. Ключовим імперативом є повне виключення будь-яких форм, що можуть призвести до приниження честі та гідності дитини.

Ці та інші нормативно-правові документи є підґрунтям для формування безпечного середовища, вільного від насильства та дискримінації і сприяють створенню таких умов, де кожен учасник відчуває себе захищеним і має необхідні можливості для повноцінного розвитку. Ми підтримуємо позицію дослідників про те, що формування безпечного середовища, вільного від насильства та дискримінації, має здійснюватися на основі комплексного підходу, що охоплює як фізичну, так і психологічну безпеку, а також відсутність будь-яких проявів насильства та дискримінації [33].

Окремим питанням у розгляді характеристик освітнього середовища є проблема його психологічної безпеки. Безпека є складною, багатоплановою, різнорівневою та різномасштабною системою життєзабезпечення, яка виступає ключовим мобілізатором психічних ресурсів особистості в умовах надзвичайних обставин. Потреба у безпеці, будучи найважливішою умовою нормального існування та розвитку людини, реалізується в суспільстві через створення відповідних організаційних форм соціальної взаємодії, зв'язків, а також узгодження особистісних і групових інтересів та способів їх досягнення. Отже, кожна людина об'єктивно потребує безпечного зв'язку як із зовнішнім середовищем, так і з іншими індивідами, які належать до конкретних соціальних груп [45].

Отже, сформоване безпечне освітнє середовище слід розглядати як певний стан освітнього простору, який комплексно забезпечує:

1. фізичну захищеність - наявність безпечних умов для навчання та праці, дотримання норм фізичної безпеки;
2. психосоціальний комфорт - комфортну міжособистісну взаємодію та сприяння емоційному благополуччю учнів, педагогів і батьків;
3. правову захищеність - повну відсутність будь-яких проявів насильства, утисків чи дискримінації, а також наявність достатніх ресурсів для їх превенції та запобігання.
4. комплексність - дотримання прав і норм фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки кожного учасника освітнього процесу.

Законодавство України встановлює чіткі вимоги до організації освітнього процесу. Зокрема, відповідно до частини 2 статті 10 Розділу III Закону України «Про повну загальну середню освіту», освітній процес на кожному рівні має бути організований у безпечному освітньому середовищі та здійснюватися з обов'язковим урахуванням вікових особливостей, фізичного, психічного й інтелектуального розвитку здобувачів освіти, а також їхніх особливих освітніх потреб [14]. Крім того, частина 1 статті 15 цього ж Закону визначає, що виховний процес повинен бути спрямований на формування нетерпимості до будь-яких проявів приниження честі та гідності особистості, фізичного або психологічного насильства, а також до дискримінації за будь-якою ознакою [14].

На нашу думку, психолого-педагогічне забезпечення формування безпечного середовища, вільного від насильства і дискримінації, має ґрунтуватися на фундаментальному правилі для всіх учасників освітнього процесу, а саме - необхідності діяти виключно в інтересах дитини. Це зобов'язує кожного працівника закладу освіти ставитися до дітей із безумовною повагою, належно враховуючи їхні потреби. Відповідно, використання будь-якої форми насильства або примусу проти дитини з боку працівника закладу освіти є абсолютно неприйнятним і суперечить базовим принципам освітньої діяльності.

Педагогам і батькам слід бути уважними та терплячими у спілкуванні з дітьми цього віку, надавати їм контрольовану свободу, не сприймати гостро зміну настрою, підтримувати максимально дружні стосунки, а саме:

- пояснювати особливості фізичних, фізіологічних, психологічних та емоційних змін.
- допомагати знаходити баланс між дитинством і юнацтвом.
- дозволяти контрольовану самостійність, розмежовуючи, коли дитина може самостійно приймати рішення, а коли по винна прислухатися до дорослих і дотримуватися правил.
- організовувати й аналізувати різні форми групової та між особистісної комунікації для дослідження різних ролей у колективі.
- спокійно реагувати на негативні емоційні та поведінкові реакції дітей, обговорюючи їх у спокійній обстановці.
- вчити правильному вирішенню конфліктних ситуацій (з однолітками, батьками, педагогами).
- прищеплювати повагу до індивідуальності кожної особистості.
- підсилювати довірливі стосунки в сім'ї [33].

Педагогічні та допоміжні працівники закладу освіти, беручи участь у формуванні безпечного освітнього середовища, вільного від насильства і дискримінації, зобов'язані діяти відповідно до чинного законодавства України. У межах своїх функціональних повноважень вони забезпечують наступне:

- взаєморозуміння;
- взаємоповагу;
- дружню атмосферу;
- дотримання прав людини;
- толерантність;
- постійний фізичний, інтелектуальний і моральний розвиток;
- активну життєву позицію;
- здоровий спосіб життя;
- людяність;

- порядність;
- повагу до приватного життя;
- гармонійні стосунки тощо [4].

Особливості формування безпечного середовища, вільного від насильства і дискримінації передбачають обов'язкове забезпечення культури закладу освіти. Вважаємо, що загальна культура закладу освіти являє собою цілісну систему цінностей, спільних переконань та норм, які поділяються усіма учасниками освітнього процесу. Ця система, у свою чергу, обумовлює їхню колективну та індивідуальну поведінку, а також визначає домінуючий характер міжособистісних взаємин усередині закладу. Одним з найважливіших показників рівня загальної культури закладу освіти є наявність безпечного освітнього середовища, вільного від насильства і дискримінації, в усіх їх можливих формах і проявах.

У контексті вищевикладеного звертаємо увагу ще на один важливий момент. Вкрай актуальною проблемою, у сьогоденних умовах, є проблема педагогічної толерантності педагогічного працівника закладу освіти, як професійно важливої якості сучасного педагога.

Педагогічна толерантність визначається як спеціалізований вид загальної толерантності, інтегрований у професійну (освітню) діяльність. Вона є ключовою особистісною якістю та принципом діяльності педагога, що полягає у визнанні цінності та вираженні поваги до відмінностей між усіма суб'єктами освітнього процесу (педагогами, учнями, їхніми батьками, адміністрацією). Це передбачає визнання права «іншого» на інакшість, відмову від бажання адаптувати чи змінити його за власним зразком, уміння адекватно розуміти індивідуальні особливості «іншого» та цілеспрямоване прагнення будувати демократичні взаємини з усіма учасниками освітнього процесу [9].

Важливим управлінсько-педагогічним аспектом є усвідомлення того, що прояв толерантності не може бути ситуативним чи епізодичним явищем, а являє собою постійну робочу атмосферу (чи принцип функціонування). Межі цієї толерантності охоплюють не тільки інакше ставлення до світу чи альтернативні

точки зору, але й поширюються на зовнішній вигляд, нетипову поведінку учнів та їхні індивідуальні особливості. Це, зі свого боку, вимагає від педагога не просто формального прийняття, а прийняття без осуду та емоційного упередження [25].

Зважаючи на роль педагогів як зразка для наслідування та ключового суб'єкта соціалізації, їхня поведінка має вирішальне значення. Відповідно, вони зобов'язані демонструвати приклад толерантного ставлення до всіх учасників освітнього процесу, чим сприяють формуванню у дітей відповідних ціннісних орієнтирів.

Наголошуємо, в умовах збройної агресії російської федерації та оголошення в Україні воєнного стану, міграції населення України до більш безпечних регіонів, сьогодні, як ніколи, важливим є увага до питань створення умов для формування толерантності дітей, перегляд антибулінгових політик закладу освіти, розроблення адаптаційних заходів для дітей із числа внутрішньо переміщених осіб, впровадження політики нульової терпимості до дискримінації за будь-якими ознаками [4].

Так, враховуючи реалії сьогодення, кожен має володіти інформацією щодо захисту життя і здоров'я та докладати максимум зусиль для створення безпечного середовища в умовах воєнного стану.

Зокрема, особливої уваги потребують заклади освіти, де від вправних і чітких дій педагогів і дорослих залежатиме найважливіше – життя та здоров'я дітей.

Таким чином, для забезпечення захисту, убезпечення та запобігання негативним наслідкам впливу несприятливих чинників на особистість, виникає імперативна потреба створити у закладах освіти безпечний освітній простір, вільний від насильства і дискримінації. Адже для здобувачів освіти деструктивні впливи небезпечного середовища неминуче призводять до: виникнення складних ситуацій у міжособистісному спілкуванні (конфлікти з батьками, друзями, педагогами, непорозуміння з оточенням), а також до проявів психологічного та емоційного насильства.

Слід зауважити, що питання формування безпеки освітнього процесу має постійну соціальну значущість, однак набуває особливої актуальності в умовах зовнішніх загроз, військової агресії та конфлікту. У подібних обставинах критично порушуються можливості забезпечення базових потреб людини, що зумовлено непрогнозованістю безпекових факторів. Саме тому проблема захищеності особистості від впливу несприятливих чинників у сучасному, динамічному та ускладненому світі є надзвичайно актуальною для наукового та управлінського аналізу. Будь-яке соціальне середовище, зокрема й освітнє, впливає на перебіг життєдіяльності людини, оскільки формується із сукупності матеріальних ресурсів, духовних цінностей та міжособистісних відносин. Водночас це середовище є продуктом діяльності людини, що підкреслює можливість його цілеспрямованого формування та управління з метою забезпечення максимально безпечних умов [19].

Таким чином, виклики сьогодення актуалізують швидку адаптацію закладів освіти до непередбачуваних умов, пов'язаних агресією російської федерації, кардинальних змін і економіці, політиці та життєдіяльності всіх учасників освітнього процесу, тому одним із пріоритетних напрямків розвитку національної системи освіти є пошук і забезпечення ефективних шляхів входження кожної дитини в освітнє середовище, яке має сприяти максимальному розкриттю її потенціалу та всебічному гармонійному розвитку. Сучасний заклад освіти має забезпечувати учнів не лише необхідним обсягом знань, а й цілеспрямовано розвивати в них життєві вміння та навички, які є критично важливими для їхнього здорового та продуктивного функціонування як у дитячому, так і в дорослому віці. Таким чином, поряд із традиційними функціями навчання та виховання, формування безпечного середовища, вільного від насильства і дискримінації, постає одним із пріоритетних і головних завдань закладу освіти.

1.3. Управлінська діяльність керівника ЗЗСО у формуванні безпечного освітнього середовища, вільного від насильства і дискримінації

Проблема безпеки кожного громадянина України - одна із найважливіших на сьогодні в державі. Особливо актуальною вона є по відношенню до дітей та молоді, відповідальність за життя і здоров'я яких забезпечується сьогодні на всіх рівнях - від держави загалом до окремого закладу освіти, чиє середовище має забезпечити як безпечне і комфортне освітнє середовище, і до кожного педагогічного працівника, включаючи керівника закладу, що повинен усвідомлювати свою місію в формуванні безпечного середовища, вільного від насильства і дискримінації, захисту його від кризових чинників впливу – як психоемоційного, так і фізичного.

Відповідно до статті 26 Закону України «Про освіту», на керівника закладу освіти покладається пряма управлінська відповідальність за забезпечення та створення у закладі безпечного освітнього середовища, вільного від насильства і дискримінації [12].

Як вже зазначено у параграфі 1.1. даної роботи - «освітнє середовище закладу освіти - це високо організована система соціально-психологічних умов, в межах яких реалізуються освітні завдання, відбувається соціалізація та психологічний розвиток особистості». Воно є складною організованою системою, у межах якої здійснюється не лише реалізація освітніх завдань, а й відбувається критично важливий процес соціалізації учасників освітнього процесу та психологічний розвиток особистості. Робота із формування безпечного освітнього середовища потребує мультифункціонального підходу у своїй реалізації. Головна мета психологічної допомоги при формуванні психологічно безпечного освітнього середовища - це збереження фізичного та психічного здоров'я всіх учасників освітнього процесу, передусім учнів та учителів. З цією метою до корекційно-розвивальних впливів мають долучатись не тільки безпосередньо учні та учителі, а й непрямі учасники освітнього процесу - представники адміністрації школи та батьки [45, с. 14].

Структуру освітнього середовища закладу освіти можна уявити через три основні складові: матеріально-просторову, що характеризує предметну дійсність основної школи, соціально-психологічну, що описує характер стосунків та комунікації учасників освітнього процесу, та психолого-педагогічну, що характеризує ефективність освітнього процесу, характер педагогічного спілкування учителя з учнями, міру задоволеності освітнім процесом його учасників [45].

У контексті сучасних викликів створення безпечного освітнього середовища виступає одним із першочергових та імперативних завдань закладу освіти. Його виконання є критично важливим для реалізації конституційного права здобувачів освіти на безпечні та нешкідливі умови навчання, що набуває особливої значущості та ускладнюється в умовах воєнного стану. Безпечне освітнє середовище є фундаментальним критерієм функціональності освітнього процесу. За викликів російсько-української війни, постковідного суспільства, зміни парадигми освіти маємо великі підстави приділити цьому критерію посилену увагу. У площині воєнного стану безпековий складник навчання пріоритетно пов'язується з національною безпековою ситуацією. Реалізація цього комплексного завдання (створення безпечного освітнього середовища) вимагає консолідації зусиль усіх ключових суб'єктів та партнерів освітнього процесу: безпосередньо керівників закладів освіти, педагогічних працівників, батьків здобувачів освіти та залучення широкої громадськості. Безпечне середовище - це не тільки про фізичний простір, наявність укриттів, обладнання приміщень тощо. Безпеку неможливо уявити в середовищі, у якому панує атмосфера залякування, приниження та знущання.

Відповідно до вимоги 1.2 Внутрішньої системи забезпечення якості освіти (ВСЗЯО, освітнє середовище) [8], на керівника закладу освіти покладено прямий обов'язок забезпечувати створення у закладі безпечного освітнього середовища, вільного від насильства та булінгу (цькування). Виконання цього обов'язку передбачає низку управлінських дій, зокрема: перевірка наявності та актуальності інформації на офіційному сайті закладу, а також розміщення даних,

що стосуються створення безпечного освітнього середовища та протидії насильству (згідно з ч. 2 ст. 30 Закону України «Про освіту») [12]; системне вивчення рівня поінформованості учасників освітнього процесу щодо проблеми насильства та булінгу; перевірка наявності та належного оформлення інформаційних куточків для дітей та дорослих, які містять вичерпний перелік організацій, до яких можна звернутися у ситуації насильства та булінгу. Таким чином, управлінська діяльність керівника є ключовою у забезпеченні не лише фізичної, а й інформаційної та соціально-психологічної складових безпеки.

Управлінська діяльність керівника передбачає перевірку наявності документів та аналіз їхнього змісту за такими напрямками:

1. Алгоритм реагування. Наявність затвердженого наказом керівника алгоритму реагування на випадки насильства серед дітей, який чітко визначає:

- Перелік можливих дій та послідовність кроків.
- Відповідальність та компетенції педагогів, представників адміністрації.
- Розподіл ролей та обсягу обов'язків працівників закладу.

2. Планування роботи. Аналіз річних та календарних планів педагогів і закладу щодо:

- Просвітницької роботи - планування заходів серед учасників освітнього процесу (лекції, круглі столи, бесіди, акції) з метою запобігання насильству та булінгу.

- Профілактики - планування системної роботи з формування правосвідомості та правової поведінки дітей.

3. Розвиток компетенцій. Формування у педагогів та батьків навичок ідентифікації насильства (у власній поведінці та поведінці дітей) для своєчасного виокремлення та вирішення наявної проблеми.

Критично важливим управлінським компонентом є систематичний аналіз звернень батьків та педагогічних працівників з питань насильства, булінгу та дискримінації. Керівник має чітко усвідомлювати, що психологічна безпека є невіддільною складовою загального безпечного освітнього простору. Аналіз ситуації в закладі освіти виступає невід'ємним компонентом діяльності із

запобігання насильству щодо дітей та працівників, оскільки лише на основі якісних даних і всебічної оцінки можливо ефективно планувати та здійснювати відповідні профілактичні заходи і стратегії розв'язання наявних проблем.

Усі діти гостро потребують всебічної підтримки з боку дорослих: батьків, педагогічних працівників, а також фахівців психологічної та соціально-педагогічної служб (практичного психолога і соціального педагога). Саме ці суб'єкти відповідальні за допомогу дітям у налагодженні партнерських та конструктивних взаємин з однолітками у групі, що є ключовою умовою успішної соціалізації.

Керівник закладу освіти має забезпечити отримання та здійснювати комплексний аналіз результатів моніторингу психосоціальної ситуації. Цей аналіз ґрунтується на різноманітних даних, отриманих, зокрема, через: проведення інтерв'ю з фахівцями (педагогом-методистом, практичним психологом, соціальним педагогом), а також через систематичне анкетування батьків та педагогічних працівників.

За допомогою опитування керівник дізнається, чи:

- реагують педагогічні працівники на випадки булінгу;
- проводиться системна навчальна робота з педагогічними та іншими працівниками закладу освіти щодо визначення випадків булінгу (цькування) та належних способів реагування на зафіксовані ситуації.
- брали участь педагогічні працівники у розробленні антибулінгової програми закладу освіти.

В умовах воєнних подій, які відбуваються в Україні, вкрай важливого значення, набуває необхідність створення психологічно комфортного, безпечного, вільного від дискримінації, в усіх її можливих формах і проявах, освітнього середовища.

Діяльність закладу освіти щодо формування безпечного освітнього середовища належить до сфери функцій та повноважень працівників психологічної служби, але це процес тривалий та багатофункціональний. Цими питаннями опікуються також керівники, педагоги, громадськість, тож треба

розмежовувати, де є межа професійних функцій психолога та соціального педагога, та уникати перевантаження зайвими обов'язками, водночас виконувати певні дії та завдання.

Закон України «Про освіту» також роз'яснює, хто є в закладі освіти відповідальною особою за створення безпечного освітнього середовища. Відповідно до статті 26 Закону України «Про освіту», керівник закладу освіти в межах наданих йому повноважень зобов'язаний забезпечувати створення у закладі безпечного освітнього середовища, вільного від насильства та булінгу (цькування) [12]. Цей обов'язок реалізується через низку конкретних дій, зокрема: керівник, з урахуванням пропозицій від територіальних органів Національної поліції, центральних органів виконавчої влади у сфері охорони здоров'я та правової політики, а також служб у справах дітей та центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, розробляє, затверджує та оприлюднює план заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладі освіти. Окрім превентивних заходів, керівник розглядає заяви про випадки булінгу (цькування), подані здобувачами освіти, їхніми батьками, законними представниками чи іншими особами, та видає рішення про проведення розслідування. За результатами проведеного розслідування він скликає засідання комісії з розгляду випадків булінгу (цькування) для прийняття рішення та вживає відповідних заходів реагування. Важливою складовою є забезпечення виконання заходів для надання соціальних та психолого-педагогічних послуг здобувачам освіти, які вчинили булінг, стали його свідками або постраждали від нього. Крім того, керівник повідомляє уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України та службі у справах дітей про всі зафіксовані випадки булінгу (цькування) в закладі освіти, а також здійснює інші повноваження, передбачені законом та установчими документами закладу [12].

Ураховучи вищезазначене, маємо констатувати, що керівник закладу освіти покладає певні функції на працівників психологічної служби закладу освіти або через наказ, через посадову інструкцію або через розпорядження в усній /

письмовій формі тощо, але це не є прямим обов'язком саме психолога або соціального педагога. Наприклад, відповідно до практики роботи вважається, що розроблення плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладі освіти, є прямим обов'язком психолога, що не відповідає нормі законодавства.

У переліку нормативних актів, які висвітлюють завдання закладів освіти зі створення безпечного середовища, зокрема запобігання булінгу та реагування на цькування, особливо прикладним є наказ МОН України від 28.12.2019 № 1646 «Деякі питання реагування (далі – Наказ) [27]. Розглянемо його позиції більш ретельно. Окрім важливих акцентів щодо опису проявів булінгу, його ознак тощо, мова йде про конкретні механізми реагування на випадки цькування та конкретні завдання для працівників психологічної служби в цьому напрямі. У розділі I, п. 7 ідеться про всіх педагогічних працівників, до яких належать і практичні психологи та соціальні педагоги. У випадку виявлення фактів булінгу (цькування) педагогічні (науково-педагогічні) та інші працівники закладу освіти несуть пряму відповідальність і зобов'язані негайно вжити низку дій. Ці дії включають: вжиття невідкладних заходів для припинення небезпечного впливу; надання домедичної допомоги (за потреби) та виклик бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги; звернення (за потреби) до територіальних органів (підрозділів) Національної поліції України. Крім того, працівники зобов'язані повідомити керівника закладу освіти, а також принаймні одного з батьків або інших законних представників малолітньої чи неповнолітньої особи, яка стала стороною булінгу (цькування) [27].

Розділ II дає нам відповіді на питання щодо алгоритму подання заяв або повідомлень про випадки булінгу (цькування), які можуть бути в усній та письмовій формі. «У закладі освіти заяви або повідомлення про випадок булінгу (цькування) або підозру щодо його вчинення приймає керівник закладу» [27]. Далі описуються функції знову ж таки керівника закладу освіти в разі отримання заяви або повідомлення. Це й повідомлення у відповідні органи (територіальний орган (підрозділ) Національної поліції України, службу в справах дітей, центр

соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, батьків або опікунів), і скликання засідання комісії з розгляду випадку булінгу (цькування). З урахуванням цих пунктів документа вищевикресленими завданнями займається безпосередньо керівник закладу освіти [27].

У Законі України «Про освіту» як пріоритетному законодавчому акті зазначено: «Керівник закладу освіти в межах наданих йому повноважень «розробляє, затверджує та оприлюднює план заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькування) в закладі освіти» [12] а ось вже в наказі МОН № 1646 роль керівника постає в іншому трактуванні, а саме мова йде про те, що керівник закладу освіти забезпечує розроблення, затвердження та оприлюднення Плану [27], тому в закладах освіти в більшості випадків такий План розробляє або психолог, або соціальний педагог. Форма Плану затверджена наказом МОН України «Про затвердження плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькування) в закладах освіти» від 26.02.2020 № 293 [37].

У представленому документі йдеться про комплексний підхід у сфері запобігання та протидії проявам булінгу (цькування), який логічно поділяється на управлінський і просвітницький напрями. Управлінський напрям, що реалізується безпосередньо керівником закладу освіти, містить такі ключові елементи: перевірку приміщень і території закладу з метою виявлення потенційно небезпечних місць; розроблення, затвердження та оприлюднення плану заходів із запобігання та протидії булінгу; розгляд та з'ясування обставин випадків булінгу. Крім того, він охоплює налагодження роботи психологічної служби закладу освіти, зокрема в частині підвищення кваліфікації її працівників, а також проведення регулярного моніторингу безпечності та комфортності закладу освіти шляхом анкетування та опитування.

Наступним документом, яким можуть керуватися керівник, педагогічні працівники та працівник психологічної служби, є лист МОН України від 13.04.2020 року № 1/9-207, де мова йде про роз'яснення щодо застосування наказу МОН України від 28.12.2019 № 1646. У документі також йдеться про те,

що «планування заходів з реалізації визначених завдань запобігання та протидії булінгу та координація їх виконання знаходяться в межах компетенції керівника закладу освіти» [42].

Таким чином, можна констатувати, що роль керівника закладу освіти у формуванні безпечного середовища, вільного від насильства і дискримінації є дуже важливою. Він визначає склад відповідних комісій, призначає відповідальних осіб, які виконують певні завдання і звітують перед комісією за їх результати, керівник також узгоджує роботу комісій закладу освіти з керівними органами освіти та координує діяльність комісії з комісіями вищого рівня. Від управлінської компетентності керівника та його лідерських якостей істотно залежить робота всіх учасників освітнього процесу, морально-психологічний клімат колективу закладу освіти, а головне формування безпечного середовища, вільного від насильства і дискримінації.

Висновки до розділу 1

Формування безпечного освітнього середовища закладу освіти, вільного від насильства і дискримінації є спільним завданням освітян, громадських організацій, правоохоронних органів, батьків і суспільства загалом. Заклад освіти має стати місцем, безпечним для дитини. Мова йде не лише про гарантування фізичної безпеки учасників освітнього процесу, але й про формування стабільної атмосфери довіри, взаємоповаги та емоційного благополуччя. Освітнє середовище закладу освіти здатне впливати на мотивацію учнів до навчання, забезпечувати їх потребу в пізнанні, задовольняти освітні потреби. Безпечне освітнє середовище - це сукупність умов у закладі освіти, які унеможливають заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди. При формуванні освітнього середовища керівнику закладу та педагогічним працівникам завжди слід враховувати, як саме це середовище вплине на перебіг освітнього процесу та загальний розвиток здобувачів освіти, адже мова йде не лише про гарантування фізичної безпеки учасників освітнього процесу, але й про формування стабільної атмосфери довіри, взаємоповаги та

емоційного благополуччя. Включення сучасних технологій в освітній процес, використання нових інструментів має стимулювати учнів до пізнання, надихати їх на навчання, мотивувати до нових відкриттів, тобто формувати у них внутрішні спонукання, інтерес до вивчення предметів. Діяльність керівника закладу освіти щодо формування безпечного освітнього середовища належить також до сфери функцій та повноважень працівників психологічної служби, але це процес тривалий та багатофункціональний. Цими питаннями крім керівника опікуються педагоги, громадськість, тож треба розмежовувати, де професійні функції психолога та соціального педагога, та уникати перевантаження зайвими обов'язками, водночас ефективно виконувати певні дії та завдання. Роль керівника й цьому процесі є визначальною, він очолює педагогічний і учнівський колективи, створює відповідні комісії, призначає відповідальних за певні ланки і напрямки та контролює результати діяльності.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА, ВІЛЬНОГО ВІД НАСИЛЬСТВА І ДИСКРИМІНАЦІЇ У ЗЗСО

2.1. Аналіз зарубіжного досвіду щодо формування безпечного освітнього середовища, вільного від насильства та дискримінації

Світовий досвід формування безпечного освітнього середовища, вільного від насильства і дискримінації, демонструє відхід від ізольованих заходів до впровадження комплексного, цілісного підходу. Цей підхід інтегрує політичні, правові, педагогічні та соціально-психологічні механізми, які охоплюють усі рівні освітньої системи.

Ключовим орієнтиром для міжнародної практики є Комплексна рамкова програма безпеки шкіл (Comprehensive School Safety Framework), розроблена за участі ЮНЕСКО та ЮНІСЕФ. Цей фреймворк акцентує на системній стійкості закладів освіти до всіх видів ризиків і складається з трьох взаємопов'язаних компонентів: безпечні фізичні умови, ефективне шкільне управління ризиками та освіта щодо зниження ризиків [56]. Іншою важливою ініціативою є «Безпечно навчатися та процвітати» (Safe to Learn and Thrive) від ЮНЕСКО, яка закликає до застосування гендерно-трансформативного підходу та посилення ролі публічних політик у припиненні насильства [56].

Щоб візуально представити цей інтегрований підхід, міжнародні організації, зокрема ЮНЕСКО та ЮНІСЕФ, розробили структурну модель, відому як Комплексна рамкова програма безпеки шкіл (CSSF). Ця модель є тривимірною і охоплює всі аспекти стійкості освітнього закладу, демонструючи, що безпека є результатом взаємодії трьох рівнозначних складових (Рис. 2.1.) [57]:

1. Безпечні навчальні приміщення та інфраструктура (Safe Learning Facilities), що гарантує фізичний захист. Це охоплює оцінку ризиків будівель, санітарні норми та відповідність приміщень стандартам безпеки.

2. Управління шкільними стихійними лихами та кризовими ситуаціями (School Disaster Management), що передбачає розробку планів реагування, регулярне тестування цих планів (наприклад, евакуація), формування антикризових команд та забезпечення безперервності освітнього процесу в умовах кризи.

3. Освіта щодо зниження ризиків та стійкості (Risk Reduction and Resilience Education), яка інтегрує знання про безпеку, психічне здоров'я, протидію насильству та розвиток соціально-емоційних навичок у навчальний процес.

Рис.2.1. Структура стратегії Комплексної рамкової програми безпеки шкіл
Джерело: [57]

Успіх цього фреймворку залежить від його послідовного застосування на всіх рівнях управління та педагогічної діяльності, що деталізовано у наступних пунктах. Таким чином, CSSF слугує ідеальною моделлю для розмежування управлінських завдань у сфері безпеки, вільної від насильства і дискримінації.

Зарубіжний досвід свідчить, що ефективна стратегія протидії насильству реалізується на трьох основних рівнях:

1. Управлінський та політичний рівень. На цьому рівні першочерговим є створення системної правової бази, що включає національні закони, які прямо забороняють усі форми насильства та дискримінації, а також впровадження Кодексу професійної етики для всіх працівників. Керівники закладів освіти відповідають за комплексне планування через розробку деталізованих Планів безпеки, адаптованих до локальних потреб із залученням громади. Не менш

важливим є створення механізмів моніторингу та звітності, включаючи призначення «фокусних» координаторів для забезпечення оперативного реагування на випадки насильства.

2. Просвітницький та навчальний рівень. Протидія насильству досягається шляхом інтеграції в навчальний план змісту щодо миру, прав людини, гендерної рівності та культури ненасильства. Рада Європи підкреслює важливість освіти з прав людини та демократичного громадянства, що формує культуру взаємоповаги. Особлива увага приділяється соціально-емоційному навчанню та роботі з дискримінацією через використання інклюзивної мови, забезпечення мультиперспективності та активне залучення учнів до рівняння та медіації конфліктів.

3. Професійний розвиток. Це ключовий елемент, що забезпечує готовність педагогів. Він охоплює регулярне навчання методам позитивного управління класом та відмови від тілесних покарань. Також важливою є робота з упередженнями: проведення рефлексивних процесів, які спонукають вчителів досліджувати власні установки та підвищувати емпатію до вразливих груп.

Як приклад успішної реалізації цілісного підходу, що поєднує просвітницький та системно-управлінський рівні, слід розглянути досвід Фінляндії та її національної програми KiVa (Kiusaamisen Vastaa – «протидія булінгу»). Програма KiVa є науково обґрунтованою та має доведену ефективність у зниженні випадків булінгу і підвищенні задоволеності шкільним кліматом. Вона базується на двох ключових елементах [53]:

- превентивний компонент - уроки для учнів, спрямовані на підвищення усвідомленості щодо булінгу та розвиток емпатії;
- інтервенційний компонент - чіткий протокол дій для шкільного персоналу, який фокусується не лише на жертві та кривдникові, а й на групі спостерігачів (свідків), навчаючи їх не підтримувати агресивну поведінку.

На противагу програмно-орієнтованому підходу KiVa, досвід Канади (зокрема, провінції Онтаріо) демонструє успішність законодавчо-політичного підходу. Наприклад, Закон про безпечні школи та інші нормативні акти не лише

забороняють булінг та дискримінацію за всіма ознаками (включаючи гендерну ідентичність та орієнтацію), а й вимагають від шкіл розробки обов'язкових планів запобігання. Цей підхід акцентує на нульовій толерантності до насильства та чітко розмежовує відповідальність між шкільною адміністрацією, вчителями та батьками. Важливою особливістю є законодавчо закріплена вимога до шкіл щороку звітувати про досягнення в галузі безпеки та інклюзивності, що перетворює безпеку з педагогічної ініціативи на обов'язкову управлінську відповідальність [52].

Цей приклад підкреслює, що ефективна управлінська діяльність керівника ЗЗСО не обмежується розробкою локальних актів, а вимагає впровадження науково обґрунтованих, системних програм із чіткими протоколами реагування.

Таким чином, міжнародний досвід підтверджує, що управлінська діяльність керівника ЗЗСО є вирішальною і повинна бути спрямована не лише на фізичний захист та виконання нормативів, а й на культурну трансформацію закладу, де цінності поваги, толерантності та демократії інтегровані в кожен аспект освітнього процесу, що відповідає духу Програми «Безпечні школи» (Safe Schools Declaration).

2.2. Діагностика стану освітнього середовища, вільного від насильства і дискримінації у школі I-III ступенів №36 імені С.П. Корольова міста Києва

Формування безпечного освітнього середовища, вільного від насильства і дискримінації є одним із ключових завдань сучасної школи. З метою виявлення рівня безпеки, довіри та взаємоповаги між учасниками освітнього процесу проводиться діагностика освітнього середовища, вільного від насильства і дискримінації.

Актуальність діагностики безпечного освітнього середовища, вільного від насильства і дискримінації у школі I-III ступенів №36 імені С.П. Корольова міста Києва полягає у необхідності забезпечення реалізації Національної стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській

школі (НУШ), надання соціальних гарантій правового і цивільного захисту прав дітей, створення умов для надання якісних і безпечних освітніх послуг, реалізації прав учнів щодо інтелектуального, психоемоційного, фізичного, індивідуального розвитку.

Метою діагностики є виявлення та усунення проявів фізичного, психологічного, економічного чи сексуального насильства в освітньому середовищі школи I-III ступенів №36 імені С.П. Корольова міста Києва.

Завдання діагностики:

1. Визначити наявність нормативно-правових документів, яким керується школа I-III ступенів №36 імені С.П. Корольова міста Києва у своїй діяльності щодо формування безпечного освітнього середовища, вільного від насильства і дискримінації.
2. Визначити рівень дискримінації за ознаками статі, національності, мови, інвалідності, соціального статусу, тощо.
3. Оцінити ефективність заходів з протидії насильству і дискримінації.
4. Зібрати дані для планування заходів і вдосконалення роботи щодо формування безпечного освітнього простору в школі I-III ступенів №36 імені С.П. Корольова міста Києва.

Для досягнення мети використано комплекс методів, які включають оцінювання нормативної бази та внутрішніх документів закладу (положення про булінг, правила поведінки, процедури реагування тощо), аналіз звернень учнів і батьків щодо конфліктів, насильства або дискримінації. Проведено анонімне анкетування учнів, батьків та педагогів, з означеної проблеми, спостереження за міжособистісною взаємодією учасників освітнього процесу, співбесіди з керівниками, педагогами, психологом, класними керівниками.

Діагностика нормативно-правових документів, спрямованих на формування і забезпечення освітнього середовища, вільного від насильства і дискримінації засвідчила, що школа I-III ступенів №36 імені С.П. Корольова міста Києва керується у своїй діяльності наступними документами: Стратегія воєнної безпеки України (2021 р.), Національна стратегія із створення

безбар'єрного простору в Україні (2021 р.), Стратегія національної безпеки України «Безпека людини-безпека країни» (2020 р.), Стратегія інформаційної безпеки (2021 р.), Стратегія кібербезпеки України «Безпечний кіберпростір – запорука успішного розвитку 17 країни» (2021 р.), Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період (2021 р.), Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України (2019 р.), Енергетична стратегія України (2017 р.), Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року (2021 р.), та наказом директора школи I-III ступенів №36 імені С.П. Корольова міста Києва. «Про створення безпечного освітнього середовища, запобігання та протидія проявам насильства в школі в 2023-2024 навчальному році». У даному наказі зазначено, що: Відповідно до Конвенції ООН «Про права дитини», Законів України «Про освіту», «Про охорону дитинства», «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» від 18 грудня 2018 року № 2657-VIII», Плану заходів Міністерства освіти і науки України з виконання Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 03.03.2016 №214, листів Міністерства освіти і науки України від 29.01.2019 № 1/11-881 «Рекомендації для закладів освіти щодо застосування норм Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)», з метою запобігання будь-яких проявів насильства в освітньому середовищі, профілактики та збереження фізичного, духовного та психічного здоров'я дітей і підлітків, згідно з яким призначено відповідальною за організацію роботи та виконання плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) у школі заступника директора з виховної роботи Агеєву О.Б., затверджено план заходів школи на 2023-2024 навчальний рік, спрямованих на запобігання та протидію булінгу, затверджено Порядок подання та розгляду заяв про випадки булінгу (цькування) у школі від здобувачів освіти, їх батьків, законних представників, інших осіб та Порядок реагування на доведені випадки булінгу у школі та відповідальність

осіб, причетних до булінгу, а також створено на постійній основі комісію у складі 7 осіб на чолі з директором школи I-III ступенів №36 імені С.П. Корольова міста Києва Феценко С.М. (Додаток А).

Таким чином, проведена діагностика свідчить про наявність відповідних нормативно-правових документів, яким керується школи I-III ступенів №36 імені С.П. Корольова міста Києва у своїй діяльності щодо формування безпечного освітнього середовища, вільного від насильства і дискримінації. ЗОШ має достатнє нормативно-правове забезпечення, яке затверджене директором школи С.М. Феценко та яким керуються у своїй роботі педагогічні працівники, обслуговуючий і допоміжний персонал школи.

Розглянемо план заходів школи I-III ступенів №36 імені С.П. Корольова міста Києва щодо запобігання насильству, дискримінації у 2023-2024 навчальному році (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

**План заходів школи I-III ступенів №36 імені С.П. Корольова міста
Києва щодо запобігання насильству, дискримінації на 2023-2024
навчальний рік**

№п/п	Заходи	Термін виконання	Відповідальний
1.	Підготовка наказу «Про створення безпечного освітнього середовища, запобігання та протидія проявам насильства в школі в 2023-2024 навчальному році	серпень	Директор
2.	Ознайомлення всіх працівників школи з Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» від 18 грудня 2018 року № 2657-VIII», листом Міністерства освіти і науки України від 29.01.2019 № 1/11-881 «Рекомендації для закладів освіти щодо застосування норм Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» тощо.	серпень	Заступник директора школи №36 Агєєва О.Б.

3.	Проведення заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу.	Протягом року	практичний психолог Колосова А.О., класні керівники, бібліотекар
4.	Нарада з питань профілактики насильства за участю всіх категорій працівників: - педагогічні працівники; - допоміжний персонал; - обслуговуючий персонал.	вересень	Директор школи, заступники директора
5.	Висвітлення на офіційному сайті школи проведення заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) у школі.	вересень	Заступники директора, класні керівники
6.	Обговорення та прийняття правил поведінки у класах	вересень	Класні керівники, старости класів
7.	Проведення дієвих заходів щодо недопущення скоєння насильства і дискримінації учнями та працівниками школи	Протягом року	Директор школи, заступники директора
8.	Створення умов для підвищення рівня організації змістовного дозвілля учнів, їх естетичного, правового та морального виховання, залучення до гурткової роботи, особливо учнів пільгового контингенту, групи ризику та дітей з девіантною поведінкою	Протягом року	Директор школи, заступники директора, класні керівники, практичний психолог
9.	Проведення додаткових бесід, класних годин, тренінгових занять з питань запобігання та протидії булінгу та інших негативних процесів	Протягом року	Заступники директора, класні керівники, практичний психолог
10.	Термінове реагування на будь-які повідомлення щодо випадків булінгу серед неповнолітніх, порушення прав дітей, жорстокого поводження серед неповнолітніх	Протягом року	
11.	Виступ на загальношкільних батьківських зборах з повідомленнями про заходи щодо формування безпечного освітнього середовища, вільного від насильства і дискримінації	травень	Директор школи

Джерело: документ школи І-ІІІ ступенів №36 імені С.П. Корольова міста Києва (Додаток D).

Як видно з таблиці 1, план заходів школи І-ІІІ ступенів №36 імені С.П. Корольова міста Києва щодо запобігання насильству, дискримінації у 2023-2024 навчальному році відповідає Конституції України, законам України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про охорону дитинства»,

«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)», «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», «Про соціальні послуги», «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та іншим документам. Планом передбачено проведення необхідної роботи, спрямованої на запобігання насильству, дискримінації. План є змістовним, логічно структурованим і обґрунтованим. У плані визначено заходи і відповідальні за їх проведення, які також відповідають за результативність проведеної роботи. Наведений план, свідчить про системну роботу директора школи і всіх учасників освітнього процесу щодо формування безпечного освітнього середовища, вільного від насильства і дискримінації у школі I-III ступенів №36 імені С.П. Корольова міста Києва.

Проаналізуємо положення школи I-III ступенів №36 імені С.П. Корольова міста Києва про протидію булінгу (Додаток В).

У ЗОШ є також Порядок подання та розгляду заяв про випадки булінгу (цькування) у школі I-III ступенів № 36 імені С.П. Корольова міста Києва від здобувачів освіти, їх батьків, законних представників, інших осіб (Додаток С), Порядок реагування на доведені випадки булінгу (цькування) та відповідальність осіб, причетних до булінгу (Додаток) та План заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню), що засвідчує активну роботу керівництва закладу освіти і всього педагогічного колективу, спрямовану на боротьбу з цим та іншими негативними явищами.

Як показує аналіз проведеного діагностування, в школі I-III ступенів №36 імені С.П. Корольова міста Києва регулярно проводяться виховні заходи, які позитивно впливають на сторони булінгу (цькування), що забезпечує корекцію їхньої поведінки, зокрема виправлення деструктивних реакцій та способів поведінки в міжособистісних стосунках. Ефективність превентивних та корекційних заходів забезпечується через міжвідомчу взаємодію та комплексну співпрацю суб'єктів освітнього процесу з зовнішніми структурами. До них належать фахівці служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей

та молоді, а також територіальні органи Національної поліції України та інші суб'єкти, які забезпечують правову, психологічну та соціальну підтримку, що є критично важливим для оперативного та повного реагування на випадки булінгу (цькування).

Важливо, що суб'єкти реагування на випадки булінгу (цькування) в школи №36 під час реалізації заходів виховного впливу діють у межах повноважень, передбачених законодавством та відповідними Положеннями.

Аналіз звернень учнів і батьків щодо конфліктів, насильства або дискримінації наведений на діаграмі (Рис. 2.2), демонструє той факт, що учні та їхні батьки добре обізнані щодо досліджуваного питання. А саме, учні старших класів стикались протягом року з невеликою кількістю конфліктів або насильства чи дискримінації, трішки більше ніж 4 випадки за навчальний рік, учні середніх і молодших класів показали ще меншу кількість таких випадків, приблизно 2 випадки, що свідчить про високий рівень виховної роботи з цієї проблеми в школі.

З наступних питань, а саме: «Чи зазнавали Ви або Ваша дитина будь-яких форм насильства в школі?» та «Чи повідомляли Ви або Ваша дитина про ці випадки шкільному персоналу?» теж отримано невелику кількість повідомлень, насамперед це пов'язано з тим, що таких випадків менше трьох, по-друге, уважне ставлення педагогічних працівників до досліджуваної проблеми, спрямоване на недопущення випадків насильства та дискримінації, дає свої результати. Трішки гірші результати отримані, як показало анкетування, по останньому пункту: Чи стикалися Ви або Ваша дитина з проявами дискримінації в школі (наприклад, за ознакою статі, мови, релігії, національності, інвалідності тощо)?

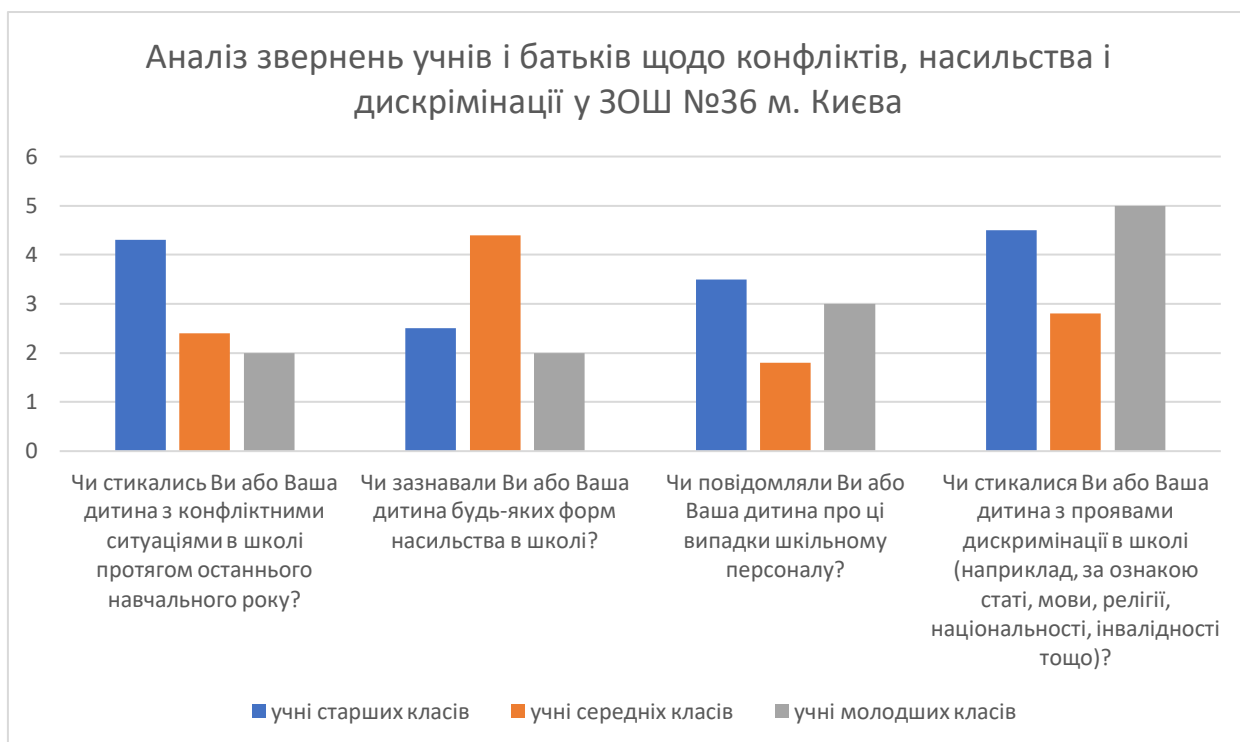

Рис. 2.2. Аналіз звернень учнів і батьків щодо конфліктів, насильства або дискримінації

Джерело: розробка автора.

Але, це нашу думку пов'язане з суб'єктивним фактором, який мав місце, і про що з'ясовано нами в ході співбесіди з батьками і учнями. В цілому, за результатами аналізу звернень учнів і батьків з досліджуваного питання отримані позитивні результати.

Проведене анонімне анкетування учнів, батьків та педагогів, з означеної проблеми, спостереження за міжособистісною взаємодією учасників освітнього процесу, співбесіди з керівниками, педагогами, психологом, класними керівниками підтвердило нашу думку про те, що робота адміністрації і педагогічного колективу школи І-ІІІ ступенів №36 імені С.П. Корольова міста Києва здійснюється на основі відповідних нормативно-правових документів, у відповідності до наказів та положень затверджених директором школи, що забезпечує формування безпечного освітнього середовища, вільного від насильства і дискримінації, яке в свою чергу, сприяє якості освіти учнів.

Загальновідомо, що повноцінно навчатися, активно працювати, проявляти здібності, розкривати таланти, здійснювати особистісну реалізацію, торуючи свій шлях у непростих умовах суспільного буття, може тільки здорова дитина. Отже, першочерговим завданням закладів освіти та їх керівників є не тільки створення належних умов для отримання учнями академічних знань, але й навчання їх зберігати та зміцнювати своє здоров'я.

Результати вивчення документації, анкетування учасників освітнього процесу та проведення інтерв'ю з керівником школи I-III ступенів №36 імені С.П. Корольова міста Києва дають підстави стверджувати наступне, що у закладі освіти в співпраці учасників освітнього процесу розроблена Стратегія розвитку закладу на 2021/2026 роки, схвалена педагогічною радою закладу (протокол № 1 від 31.08.2021) та затверджена керівником управління освіти Голосіївської районної в місті Києві державної адміністрації.

Стратегія розвитку закладу освіти відповідає особливостям та умовам його діяльності (типу закладу, мові навчання, території обслуговування, формуванню контингенту учнів, обсягу і джерелам фінансування), розроблена за результатами аналізу освітньої діяльності та передбачає заходи з підвищення її якості. Вивчення документації показало, що річний план роботи школи загалом реалізує визначені Стратегією розвитку закладу освіти завдання, враховує освітню програму школи, результати проведеного комплексного самооцінювання, розроблявся у співпраці керівництва та педагогічних працівників з урахуванням пропозицій учнівського самоврядування, що підтверджено результатами анкетування та проведеними інтерв'ю.

Річний план роботи схвалений педагогічною радою та затверджений керівником. Керівник та органи управління закладу освіти аналізують реалізацію річного плану роботи та у разі потреби коригують його.

Керівництво школи сприяє формуванню безпечного освітнього середовища, вільного від насильства і дискримінації, психологічно комфортного середовища закладу освіти, що забезпечує взаємну довіру та конструктивну взаємодію учнів, їхніх батьків, педагогічних та інших працівників. Опитування

підтвердило високий рівень задоволеності психологічним кліматом серед учасників освітнього процесу. Усі опитані педагогічні працівники підтвердили атмосферу відкритості, зазначаючи, що вони можуть вільно висловлювати власну позицію, а всі виникаючі розбіжності з керівництвом завжди вирішуються конструктивно.

За результатами анкетування учнів визначено: 71 % опитаних здобувачів освіти йдуть до школи в піднесеному настрої та здебільшого охоче, 91 % старшокласників почуваються в школі безпечно та психологічно комфортно. Водночас 23 % учнів вказали, що вони здебільшого неохоче відвідують школу, а причинами цього є те, що потрібно рано вставати (83 %), окремі дні тижня перевантажені складними предметами (76 %) та через великий обсяг домашніх завдань (54 %).

Керівник закладу освіти відкритий й доступний для спілкування з учасниками освітнього процесу, представниками місцевої громади, про що свідчать результати анкетування: так вважають усі опитані педагогічні працівники, батьки здобувачів освіти та 87 % учнів.

Керівництвом школи періодично здійснюється особистий прийом громадян та учасників освітнього процесу, використовуються сучасні засоби комунікації. Проте 14 % здобувачів освіти заперечують можливість поспілкуватися з директором у разі наявності пропозиції або проблеми. Аналіз документації засвідчив, що звернення учасників освітнього процесу розглядаються вчасно й оперативно, а за результатами розгляду, вживаються необхідні й конструктивні заходи.

Під час анкетування всі учителі підтвердили, що керівництво враховує пропозиції, надані педагогічними працівниками щодо формування безпечного освітнього середовища, вільного від насильства і дискримінації; 96 % батьків учнів зазначили, що школа враховує їхню думку під час прийняття важливих управлінських рішень; 85 % здобувачів освіти вказали, що керівництво школи реагує на їхні звернення, скарги, пропозиції. Однак 7 % старшокласників

вважають, що у школі не практикується розгляд звернень, а 8 % нічого не знають про можливість звернення до керівництва школи, у разі виникнення проблем.

У закладі освіти забезпечується змістовне наповнення та вчасне оновлення інформаційних ресурсів закладу освіти: вебсайту, інформаційних стендів у приміщеннях. Для оперативної комунікації з учасниками освітнього процесу використовуються чати в месенджерах, електронна пошта тощо.

На сайті школи I-III ступенів №36 імені С.П. Корольова міста Києва наявні розділи, де оприлюднюється інформація відповідно до статті 30 Закону України «Про освіту», висвітлюється хроніка шкільного життя та новин, здійснюється інформування учасників освітнього процесу під час дистанційного навчання. Разом з тим переважна більшість опитаних батьків (93 %) відмітила, що отримує інформацію про діяльність школи переважно від класного керівника, половина (53 %) - на батьківських зборах та інша частина (51 %) - черпає інформацію із спільнот у соціальних мережах і тільки третина - користується інформацією на сайті закладу.

Керівник закладу освіти формує штат школи, залучає кваліфікованих педагогічних та інших працівників відповідно до штатного розпису й освітньої програми. Вакансії педагогічних працівників відсутні. Один педагогічний працівник працює не за фахом, але пройшов навчальні курси з підвищення кваліфікації. Керівництво і педагогічна рада закладу освіти відповідно до своїх повноважень застосовують заходи матеріального та морального заохочення до педагогічних працівників з метою підвищення якості освітньої діяльності, мотивації вчителів до саморозвитку, зокрема: преміювання, подання клопотань щодо нагородження грамотами й подяками різних рівнів за результативну роботу та якісні показники в освітній діяльності, до ювілейних дат та з нагоди професійних свят. У закладі освіти створено умови для постійного підвищення кваліфікації педагогічних працівників, їх чергової та позачергової атестації. Розроблений та затверджений річний план підвищення кваліфікації з урахуванням пропозицій педагогічних працівників, постійного підвищення кваліфікації, чергової та позачергової їх атестації. Усі опитані педагоги в анкетах

відмічають, що в школі створено безпечне освітнє середовище, вільне від насильства і дискримінації

Організація освітнього процесу у школі I-III ступенів №36 імені С.П. Корольова міста Києва здійснюється на засадах людиноцентризму. Прийняття управлінських рішень керівником закладу здійснюється на основі конструктивної співпраці учасників освітнього процесу, взаємодії закладу освіти з місцевою громадою. Створюються належні умови для реалізації прав і обов'язків всіх учасників освітнього процесу.

Під час анкетування всі опитані педагоги, 95 % учнів та 94 % їхніх батьків зазначили, що права учасників освітнього процесу в закладі освіти не порушуються. У школі діють органи громадського самоврядування: батьківські комітети класів, учнівське самоврядування, профспілковий комітет педагогів, представники яких беруть участь в обговоренні питань щодо планування діяльності та розвитку закладу освіти. Представники учнівського самоврядування залучались до розроблення правил поведінки для учнів, планування та проведення виховних заходів, дизайну шкільних приміщень. Ініціативи учасників освітнього процесу переважно враховуються під час прийняття управлінських рішень щодо вибору профілю навчання, визначення курсів за вибором і факультативів, запровадження гурткової роботи, організації дозвілля, що засвідчила переважна більшість учнів, їхніх батьків і педагогів у ході анкетування.

Проте 10 % старшокласників зазначили, що їхня думка не враховувалася щодо жодного із варіантів запропонованих ініціатив. Не проводиться звітування про результати роботи школи перед громадськістю. Зазначене може свідчити, що керівництво закладу освіти недостатньо сприяє участі громадського самоврядування та місцевої громади у вирішенні питань щодо його діяльності. В цілому, керівництво закладу освіти підтримує освітні та громадські ініціативи учасників освітнього процесу (культурні, спортивні, екологічні проєкти, заходи, тощо), які спрямовані на сталий розвиток школи та участь у житті місцевої громади. Це підтвердили 97 % опитаних педагогічних працівників під час

анкетування. Учні в анкетах відмітили, що часто беруть участь у заходах, які організовані в класі (96 %), у школі (73 %), на рівні громади (53 %), 67 % опитаних учнів брали участь у зазначених заходах за власною ініціативою, 26 % - за ініціативою класного керівника, 2 % - за ініціативою однокласників, 3 % - з примусу, 7 % - з ініціативи керівництва школи.

У ході проведеного дослідження встановлено, що в школі здійснюється підтримка талановитих та обдарованих дітей шляхом їх залучення до різноманітних конкурсів, проєктів, заходів, гурткової роботи, діяльності добровільних об'єднань. Результати вивчення документації, спостереження за освітньою діяльністю та аналіз анкетування дають підстави стверджувати, що організація освітнього процесу в закладі освіти задовольняє в переважній більшості батьків здобувачів освіти, загалом враховує вікові особливості учнів, однак відповідає їхнім освітнім потребам частково. Окремі режимні моменти закладу освіти не завжди відповідають санітарно-гігієнічним нормам законодавства. Це пов'язано з тим, що діти навчаються в різних приміщеннях, які частково пристосовані до їхніх потреб. Розклад навчальних занять сформовано відповідно до вікових особливостей учнів, освітньої програми та річного навчального плану закладу освіти, проте за результатами анкетування він не задовольняє 17 % здобувачів освіти через нерівномірний розподіл навантаження на учнів протягом дня і тижня та великий обсяг домашніх завдань.

У закладі освіти реалізуються індивідуальні освітні траєкторії для дітей, які здобувають освіту за індивідуальною формою (педагогічний патронаж), та дітей з ООП в інклюзивних класах. Більшість вчителів закладу освіти використовує єдину електронну освітню платформу, застосовує введенні в дію електронний журнал та щоденник. Керівництво закладу освіти забезпечує розроблення та затвердження індивідуальних навчальних планів, запроваджує дистанційну та індивідуальні форми здобуття освіти. Проте індивідуальні навчальні плани не завжди враховують вікові та індивідуальні потреби учнів. Не здійснюється адаптація та модифікація навчального матеріалу для осіб з ООП.

Структуру освітнього середовища школи І-ІІІ ступенів №36 імені С.П. Корольова міста Києва зображено на схемі, поданій на рисунку 2.3.

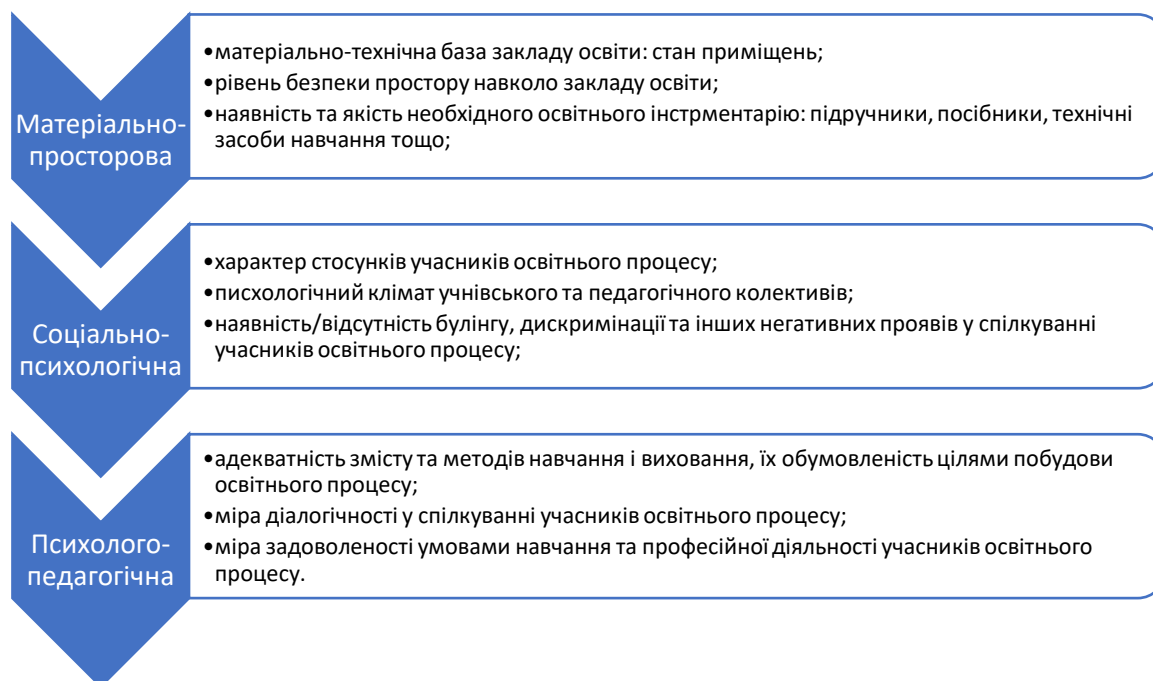

Рис. 2.3. Змістові складові освітнього середовища школи І-ІІІ ступенів №36 імені С.П. Корольова міста Києва.

Джерело: складено автором.

Таким чином, особливості управлінської діяльності керівника школи І-ІІІ ступенів №36 імені С.П. Корольова міста Києва щодо формування освітнього середовища, вільного від насильства та дискримінації, включають створення безпечної та інклюзивної атмосфери, розробку та впровадження політик проти насильства та дискримінації, підвищення кваліфікації педагогічного персоналу, залучення учнів, батьків та громади, ефективне управління конфліктами та постійний моніторинг та оцінку ефективності вжитих заходів. Керівник відіграє ключову роль у формуванні культури поваги та толерантності, де кожен учень відчувається захищеним та має рівні можливості для розвитку.

Керівником школи та педагогічним колективом розроблено чіткі правила та процедури, спрямовані на запобігання насильству та дискримінації, сформовано культуру поваги, взаємодопомоги та толерантності в колективі, забезпечено фізичну та психологічну безпеку для всіх учасників освітнього

процесу. У школі I-III ступенів №36 імені С.П. Корольова міста Києва, під керівництвом директора впроваджено політику щодо протидії булінгу, дискримінації і дискримінації, визначено процедури повідомлення про випадки насильства та дискримінації та механізмів їх розслідування, а також наслідки за порушення правил та забезпечення їх виконання. В школі проведено тренінги та семінари для педагогів та обслуговуючого персоналу, спрямовані на розвиток їхніх навичок у сфері запобігання насильству та дискримінації, проводиться просвітницька робота з учнями щодо прав людини, толерантності та ненасильницького спілкування. Регулярно проводиться збір даних про випадки насильства та дискримінації, оцінюється ефективність проведених заходів та вносяться необхідні корективи в освітню і виховну діяльність школи.

2.3. Рекомендації щодо покращення управлінської діяльності керівника ЗЗСО у формуванні безпечного середовища, вільного від насильства і дискримінації

На основі детального аналізу управлінської діяльності та стану освітнього середовища в школі I-III ступенів №36 імені С.П. Корольова міста Києва, можна сформулювати низку стратегічних рекомендацій, спрямованих на посилення превентивної роботи, забезпечення інклюзивності та оптимізацію управлінської комунікації. Незважаючи на загалом високий рівень безпеки та конструктивний клімат, виявлено низку точкових проблемних зон, які потребують управлінського втручання.

Удосконалення управлінського процесу має бути сфокусоване на перетворенні наявних, переважно реактивних заходів (реагування на булінг) на системні, проактивні механізми, що охоплюють всі аспекти шкільного життя. Рекомендації обумовлені такими виявленими проблемами:

По-перше, проблема з індивідуальними освітніми траєкторіями (ІОТ) та особливими освітніми потребами (ООП). Згідно з аналізом, індивідуальні навчальні плани не завжди враховують вікові та індивідуальні потреби учнів, а також не здійснюється належна адаптація та модифікація навчального матеріалу

для осіб з особливими освітніми потребами. Неналежна увага до потреб дітей з особливими освітніми потребами може стати формою прихованої дискримінації та джерелом їхньої психологічної небезпеки.

По-друге, проблеми комунікації та зворотного зв'язку. Виявлено, що 14% здобувачів освіти заперечують можливість поспілкуватися з директором, 7% старшокласників вважають, що у школі не практикується розгляд звернень, а 8% нічого не знають про таку можливість. Також переважна більшість батьків отримує інформацію від класного керівника, а не через офіційний вебсайт (лише третина). Недостатня поінформованість та відсутність прямих каналів зв'язку підривають довіру та ускладнюють оперативне виявлення та вирішення конфліктів і випадків дискримінації.

По-третє, недостатнє залучення громадськості та учнівського самоврядування. Виявлено, що не проводиться звітування про результати роботи школи перед громадськістю, а 10% старшокласників зазначили, що їхня думка не враховувалася щодо жодного із варіантів ініціатив. Це вказує на обмеження у реалізації принципу людиноцентризму та недостатнє використання потенціалу громадського контролю та участі.

По-четверте, проблеми з режимними моментами та навчальним навантаженням - 17% здобувачів освіти незадоволені розкладом через нерівномірний розподіл навантаження та великий обсяг домашніх завдань, а 23% учнів неохоче відвідують школу. Хоча це не є прямим насильством, хронічний стрес та порушення санітарно-гігієнічних норм створюють психологічно некомфортне середовище, що опосередковано підвищує ризик конфліктів та емоційного вигорання.

З огляду на зазначені проблеми, управлінському корпусу школи №36 імені С.П. Корольова рекомендується зосередити зусилля на трьох взаємопов'язаних напрямках:

1. Посилення інклюзивної спроможності та недискримінації.

Рекомендація проведення обов'язкового внутрішнього аудиту процесу розроблення та реалізації Індивідуальних навчальних планів (ІНП) та

Індивідуальних програм розвитку (ІПР) для всіх учнів з особливими освітніми потребами. Створення міждисциплінарної робочої групи (заступник директора, психолог, вчителі-предметники, асистент вчителя) для забезпечення адаптації та модифікації навчального матеріалу.

Неналежна імплементація інклюзії є формою структурної дискримінації. Удосконалення цього процесу забезпечить рівні освітні можливості, підвищить академічну успішність учнів з особливими освітніми потребами і, головне, посилить культуру прийняття та захистить цю групу від ізоляції та прихованого насильства.

2. Оптимізація комунікаційних каналів та зворотного зв'язку.

Створення механізму «Прямий зв'язок з директором» через анонімну онлайн-форму або скриньку пропозицій/скарг, доступ до якої контролюється виключно керівником закладу. Обов'язкове публічне звітування про кількість, характер та результати розгляду звернень (без розкриття особистих даних). Також необхідно змістовно активізувати вебсайт школи, перетворюючи його на первинне та найбільш оперативне джерело інформації для батьків.

Доступність та прозорість управлінського апарату є основою довіри. Прямі, анонімні канали зв'язку забезпечать швидке виявлення проблем, про які учні бояться говорити відкрито (14% учнів не можуть поспілкуватися з директором), і стануть потужним превентивним інструментом проти булінгу та дискримінації.

3. Гуманізація освітнього режиму та залучення громадськості.

Проведення управлінського перегляду та коригування розкладу навчальних занять та обсягу домашніх завдань на основі санітарно-гігієнічних норм та з урахуванням пропозицій учнівського самоврядування (усунення нерівномірного навантаження). Запровадження щорічного публічного звіту директора про діяльність закладу перед громадськістю, що включає окремий розділ про стан безпечного освітнього середовища.

Зменшення хронічного стресу та фізичного дискомфорту (23% учнів неохоче йдуть до школи) сприятиме зниженню рівня загальної напруги в колективі. Публічне звітування та залучення громадськості (у відповідь на 10% незадоволених старшокласників) підвищить легітимність управлінських рішень та мобілізує ресурси громади для спільного вирішення проблем безпеки.

Для наочності, нижче наведено таблицю, що структурує рекомендовані заходи, їхню проблематичну основу та очікуваний результат (Таб. 2.2).

Таблиця 2.2

Узагальнені рекомендації щодо вдосконалення управлінського процесу формування безпечного освітнього середовища, вільного від насильства і дискримінації, у ЗЗСО

Проблема, виявлена аналізом	Рекомендація щодо вдосконалення управління	Очікуваний результат та користь
1. Неналежна адаптація для ООП та ІНП (ризик дискримінації).	Внутрішній аудит ІНП/ІПР. Створення робочої групи для адаптації навчального матеріалу (модифікація).	Забезпечення рівності освітніх можливостей, посилення інклюзивної культури, усунення прихованої дискримінації.
2. Обмежений доступ до керівництва (14% учнів) та низька довіра до офіційного сайту.	Створення анонімного каналу «Прямий зв'язок» та активізація вебсайту як первинного джерела інформації.	Підвищення довіри та прозорості. Оперативне виявлення та запобігання конфліктам і булінгу на ранніх стадіях.
3. Нерівномірне навчальне навантаження (17% незадоволених), великий обсяг ДЗ (ризик стресу).	Перегляд розкладу та обсягу домашніх завдань з урахуванням санітарних норм та думки учнівського самоврядування.	Гуманізація освітнього процесу. Зниження рівня стресу, покращення психологічного комфорту, підвищення бажання відвідувати школу.
4. Відсутність звітування перед громадськістю та неврахування думки 10% старшокласників.	Запровадження щорічного публічного звіту директора з окремим розділом про безпечне середовище.	Посилення громадянської участі та підзвітності. Залучення ресурсів громади для підтримки заходів безпеки.

Джерело: розроблено автором

Впровадження цих рекомендацій дозволить керівництву школи №36 імені С.П. Корольова перейти від ефективного реагування на наявні проблеми до превентивного, системного управління, яке гарантує, що безпечне освітнє середовище, вільне від насильства і дискримінації, стане не просто

декларованою нормою, а невід'ємною, підтвердженою практикою для всіх учасників освітнього процесу.

Висновки до розділу 2

У Розділі 2 було комплексно розглянуто питання формування безпечного освітнього середовища, вільного від насильства і дискримінації, що включало аналіз зарубіжного досвіду та діагностику стану освітнього середовища у школі І-ІІІ ступенів №36 імені С.П. Корольова міста Києва.

Зарубіжний досвід продемонстрував необхідність переходу від ізольованих заходів до комплексного, цілісного підходу, орієнтованого на системну стійкість закладів освіти. Ключові світові стратегії, такі як Комплексна рамкова програма безпеки шкіл (CSSF), акцентують на взаємодії трьох компонентів: безпечна інфраструктура, ефективне управління ризиками та освіта щодо зниження ризиків. Досвід Фінляндії (програма KiVa) та Канади підкреслив вирішальну роль превентивних науково обґрунтованих програм та законодавчо закріпленої управлінської відповідальності і публічної підзвітності.

Діагностика стану освітнього середовища у ЗЗСО №36 підтвердив наявність достатньої нормативно-правової бази та системної роботи керівництва із запобігання булінгу та насильству, що відображається у низькому рівні конфліктності та позитивному психологічному кліматі у закладі.

На основі аналізу та діагностики були зроблені такі висновки: школа №36 має конструктивну та системну управлінську практику у сфері реагування на пряме насильство, що підтверджується наявністю та реалізацією локальних актів (накази, Порядок протидії булінгу, План заходів) відповідно до чинного законодавства; переважна більшість учасників освітнього процесу задоволена психологічним кліматом та відчуває безпеку; встановлено, що неоптимальний освітній режим (нерівномірне навантаження, великий обсяг домашніх завдань) є джерелом хронічного стресу для учнів, що опосередковано впливає на психологічний комфорт та бажання відвідувати школу; відсутність звітування

перед громадськістю та недостатня активізація офіційних інформаційних ресурсів (вебсайт) створюють комунікаційний бар'єр і не дозволяють повною мірою реалізувати потенціал громадської участі та контролю.

Для забезпечення сталого розвитку безпечного та інклюзивного середовища були сформульовані рекомендації, спрямовані на перехід від ефективного реагування до проактивного управління: посилення інклюзії, оптимізація комунікації, гуманізація освітнього процесу, забезпечення підзвітності.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження було спрямоване на теоретико-правове обґрунтування та аналіз управлінської практики формування безпечного освітнього середовища, вільного від насильства і дискримінації, у закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО), з емпіричною верифікацією на прикладі школи І-ІІІ ступенів №36 імені С.П. Корольова міста Києва. У результаті виконання усіх поставлених завдань були отримані такі ключові висновки:

1. Було з'ясовано сутність і зміст поняття безпечне освітнє середовище, вільне від насильства і дискримінації, яке визначається як багатокomпонентна функціональна система, що цілеспрямовано унеможлиблює заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди. Його ключовими характеристиками є забезпечення фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки, а також повна відсутність будь-яких проявів насильства, утисків чи дискримінації. Завдяки аналізу нормативно-правового забезпечення встановлено, що діяльність ЗЗСО регулюється чіткою та розгалуженою правовою базою (Конституція України, Закони «Про освіту», «Про протидію булінгу» тощо), яка вимагає від керівників впровадження комплексних протоколів реагування та превенції.

2. Нормативно-правове та психолого-педагогічне забезпечення є фундаментальною основою для цілеспрямованої управлінської діяльності, спрямованої на створення безпечного освітнього середовища, вільного від насильства і дискримінації. Юридичний базис, сформований низкою законів України та підзаконних актів (щодо протидії булінгу, домашньому насильству та захисту прав дитини), встановлює чіткі вимоги до комплексного забезпечення фізичної, психологічної та правової захищеності. З точки зору психолого-педагогічного аспекту, забезпечення безпеки ґрунтується на імперативі діяти виключно в інтересах дитини, вимагаючи від педагогів нульової толерантності до будь-яких форм приниження, активного формування взаємоповаги та демонстрації толерантності як ключової професійної якості, що особливо

актуалізується в умовах військового стану. Таким чином, успішне формування безпечного середовища залежить від інтеграції правових норм та гуманістичних, людиноцентричних принципів у щоденну культуру закладу освіти.

3. Аналіз досвіду зарубіжних країн довів, що ефективність формування безпечного освітнього середовища базується на переході до цілісного, системно-управлінського підходу, що охоплює не лише фізичний захист, але й освіту щодо зниження ризиків та культуру ненасильства (згідно з принципами CSSF). Успішні міжнародні практики, такі як KiVa, підкреслюють вирішальну роль науково обґрунтованої превентивної роботи та чіткої управлінської відповідальності за впровадження прозорих процедур і протоколів.

4. Завдяки проведеній діагностиці освітнього середовища у школі №36 встановлено, що управлінська діяльність є системною, конструктивною та відповідає нормативним вимогам у сфері запобігання прямому насильству, що забезпечило позитивний психологічний клімат та низьку конфліктність. Проте, діагностика виявила критичні структурні розриви, які створюють потенційні зони ризику:

- Інституційна дискримінація. Недостатня адаптація та модифікація навчального матеріалу для осіб з особливими освітніми потребами (ООП).

- Комунікаційні бар'єри: Обмежений зворотний зв'язок та низька інформованість частини учнів про механізми звернень, що знижує рівень довіри та прозорості.

- Фактор стресу. Неоптимізований навчальний режим та навантаження, що є джерелом хронічного психологічного дискомфорту для значної частини учнів.

5. На основі встановлених розривів були запропоновані рекомендації щодо вдосконалення управлінського процесу, спрямовані на перехід від формального виконання норм до проактивного формування інклюзивної культури. Ключові рекомендації включають: 1) поглиблення інклюзії через обов'язковий аудит та адаптацію навчальних планів; 2) гуманізацію освітнього процесу шляхом коригування навчального навантаження; 3) забезпечення прозорості та підзвітності через створення анонімних каналів зв'язку та запровадження

практики публічного щорічного звітування директора про стан безпечного середовища.

Таким чином, мета дослідження - обґрунтування та розробка рекомендацій щодо вдосконалення управлінського процесу формування безпечного освітнього середовища - була повністю досягнута.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Актуальні проблеми сімейного насильства : монографія / Перцева Т.О., Огоренко В.В., Кожина Г.М., Зеленська К.О., Носов С.Г., Терьошина І.Ф., Гненна О.М., Мамчур О.Й., Тимофєєв Р.М., Шорніков А.В.; за заг. ред. проф. Т.О. Перцевої та проф. В.В. Огоренко. Дніпро, 2021. 188 с.
2. Алексєєва Т. В. Психологічна характеристика освітнього середовища як чинника розвитку відповідальності майбутнього фахівця. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка. Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія. 2019. Том Х. Вип. 25. С. 26–37.
3. Андрєєнкова В. Л., Мельничук В. О., Калашник О. А. Протидія булінгу в закладі освіти : системний підхід. Методичний посібник. Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 132 с.
4. Аносова А. В., Петушкова Л. А., Петушкова О. Д. Сьогодні заради майбутнього. Школа у воєнний і післявоєнний час: посібник для керівників та педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти. Київ: Центр інноваційної освіти «Про.Світ», 2022. 148 с.
5. Барліт О. О. Необхідність впровадження в закладах освіти політики нульової терпимості до дискримінації за будь-якими ознаками. Організація безпечного освітнього середовища – виклик сучасності: перспективи та рішення (м. Тернопіль, Україна, 03 березня 2023 року). Науковий, методичний, інформаційний збірник Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти / Редколегія: О. М. Петровський, В. С. Мисик, І. М. Вітенко, О. І. Когут, Ю. Ч. Шайнюк, Т. В. Магера, Ф. І. Полянський, Н. Б. Стрийвус, Г. І. Герасимчук. Тернопіль: ТОКІППО, 2023. 416 с.
6. Безпечне освітнє середовище. Центр аналітично-методичного та матеріально-технічного забезпечення розвитку освітніх закладів області. URL: <https://rozvytok-osvity.te.ua/bezpechne-osvitnye-seredovyshche-zakladu-osvity/>
7. Беляєва Н.П. Формування готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі. Кваліфікаційна

наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Київ, 2024.

8. Бобровський М.В., Горбачов С.І., Заплотинська О.О., Ліннік О. О. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. 2-ге видання, перероб. і доп. Київ, Державна служба якості освіти, 2021. 350 с.

9. Бондар Т. Формування толерантності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в полікультурному регіоні: теоретичні основи. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журнал / гол. ред. А. А. Сбруєва. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. № 10 (114). 338 с.

10. Гладкова, В. (2023). Управлінська діяльність керівника закладу освіти в умовах невизначеності. *Імідж сучасного педагога*, 5(212), 38-46.

11. Духневич, В. Створення безпечного освітнього середовища: «Шість кроків до безпеки». Проблеми Політичної Психології. <https://doi.org/10.33120/POPP-VOL26-YEAR2022-105> (дата звернення 11.08. 2025).

12. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 11.08. 2025).

13. Закон України «Про повну загальну середню освіту» URL: <https://osvita.ua/legislation/law/2232/> (дата звернення 02.08.2025).

14. Закон України № 463-IX «Про повну загальну середню освіту». URL: <https://sqe.gov.ua/law/zakon-ukraini-N-463-ix-pro-povnu-zagalnu/>

15. Закон України від 06.09.2012 № 5207-УІ «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text> (дата звернення 07.08.2025).

16. Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти. Навчально-методичний посібник/ Андрєєнкова В.Л., Байдик В.В., Войцях Т.В., Калашник О.А. та ін. К.: ФОП Нічога С.О. 2020. 196 с.

17. Зінченко С. В., Швець І. В., Швець Р. В., Леоненко Д. О. Вплив самооцінки на успішність в житті. Learning the latest theories and methods. 2023. № 9. С. 379–381.
18. Касьянова О.М. Контрольно-аналітична діяльність керівника освітнього закладу / О.М.Касьянова. Х. : Вид. група «Основа», 2014. 192 с., с. 34.
19. Князькіна Д. В., Подтикан І. В. Психолого-педагогічний супровід процесу формування безпечного освітнього середовища. Педагогіка здоров'я: збірник наукових праць ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції «Педагогіка здоров'я». Чернігів, 2019. С.100–
20. Конвенція про права дитини ООН: Міжнародний документ від 20.11.1989. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 09.08.2025).
21. Конституція України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution> (дата звернення: 09.09.2025).
22. Корнієнко М.В., Сухарева А.О. Спеціаліст із безпеки в освітньому середовищі - реалізація експериментального проекту // Південноукраїнський правничий часопис. 2024. № 4. С. 170-175.
23. Кочерга О., Рудь Т. Модель безпечного освітнього середовища: практичний досвід упровадження Комунального закладу «Лозівський ліцей №10» Лозівської міської ради Харківської області. Науково-методичний журнал "Джерело педагогічних інновацій" №1/2023. Тема випуску "Безпечна освіта". 208 с., С. 187-192.
24. Кучинська І. О. Керівник закладу освіти: навчально-методичний посібник [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2024. 308 с.
25. Люлька, Г. (2020). ПЕДАГОГІЧНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК ПРОФЕСІЙНА ЯКІСТЬ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ. *Молодий вчений*, 2 (78), 435-437. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-2-78-91> (дата звернення 4.09.2025)

26. Наказ МОН України «Про організацію освітнього процесу» № 1/3371-22 від 06.03.2022 р. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/86062/ (дата звернення 5.09.2025)

27. Наказ МОН України від 28.12.2019 № 1646 «Деякі питання реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти» : наказ МОН України 29 від 28.12.2019 № 1646 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0111-20>.

28. Наказом МОН України від 21.11.2016 р. № 1400 «Про затвердження Положення про функціональну підсистему навчання дітей дошкільного віку, учнів та студентів діям у надзвичайних ситуаціях (з питань безпеки життєдіяльності) єдиної державної системи цивільного захисту»

29. Онаць О. М., Попович, Л.М. (2024) *Стиль лідерства керівника закладу загальної середньої освіти в управлінні трансформаційними процесами* Трансформація освіти в контексті процесів глобалізації : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції / Міжнародний гуманітарний дослідницький центр (Дніпро, 17 квітня 2024 р.). с. 79-82.

30. Освітнє середовище як чинник становлення обдарованої особистості: монографія / Р.О. Семенова, О.Л. Музика, Д.К. Корольов та ін.; [за ред. Р.О. Семенової]. Київ-Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 228 с.

31. Пожарова О. В. Щодо визначення поняття дискримінації / О. В. Пожарова // Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів ХХІ століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права) : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 1. С. 538-541.

32. Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0941-20#n22> (дата звернення 13.09.2025)

33. Попередження насильства в закладах освіти: методичний посібник для педагогічних працівників. Видання друге, доповнене та оновлене. Київ: Благодійний фонд «Здоров'я жінки і планування сім'ї», 2020. 103 с.

34. Попович, Л. М. (2020). Організація управління опорним закладом освіти в умовах дистанційного навчання. In *The 4th International scientific and practical conference "Science and education: problems, prospects and innovations" (December 29-31, 2020) CPN Publishing Group, Kyoto, Japan.* (pp. 550-555). Komarytskyu ML.

35. Попович, Л.М. (2020) *Організація управління опорним закладом освіти у практичному посібнику для керівника* In: Проблеми сучасного підручника: збірник тез Міжнародної науково-практичної інтернет конференції (наукове видання), 28 – 29 травня 2020 р. . Педагогічна думка, м. Київ, Україна, стор. 158-160.

36. Постанова КМУ від 3 жовтня 2018 р. № 800 «Деякі питання соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, зокрема таких, що можуть загрожувати їхньому життю та здоров'ю». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2018-%D0%BF> (дата звернення: 02.05.2025).

37. Про затвердження плану заходів з реалізації Національної стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі на 2023 рік : Розпорядження КМУ від 24.02.2023 р. № 174-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/174-2023-%D1%80>

38. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення: 09.02.2022).

39. Проектування безпечного середовища інноваційний підхід : колективна монографія / за ред. д-ра пед. наук О. М. Топузова, д-ра екон. наук С. В. Захаріна, д-ра пед. наук М. В. Гриньової. Полтава, 2023. 374 с.

40. Протидія булінгу в закладі освіти : системний підхід. Методичний посібник. / Андрєєнкова В. Л., Мельничук В. О., Калашник О. А. К. : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 132 с.

41. Професійний стандарт керівника (директора) закладу загальної середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2021/09/22/Nakaz-568-zatverdzh.standartu.keriv.22.09.pdf>

42. Рекомендації для закладів освіти щодо застосувань норм Закону України щодо протидії булінгу : лист МОН України від 29.01.2019 року № 1/11-881. URL: http://www.soippo.edu.ua/images/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/2019/02/04/novost2/1_11-881%201.pdf

43. Савченко О. Вчимося толерантності. Учитель початкової школи. 2019. № 9. С. 4–8.

44. Створення системи служб порозуміння для впровадження медіації за принципом «рівний-рівному/ рівна-рівній» та вирішення конфліктів мирним шляхом у закладах освіти. К.: ФОП Нічога С.О. 2018. 174с.

45. Трофименко Н. Є. Психологічна безпека особистості: теоретичний огляд у контексті проблем української реальності // Психологічна безпека освітнього середовища: Вісник психологічної служби Київщини. Випуск 9 / за ред. Т. Л. Панченко. – Біла Церква: КВНЗ КОР «Академія неперервної освіти», 2016. С 6-13.

46. Формування безпечного освітнього простору закладу освіти в діяльності працівників психологічної служби / авт. кол: В. В. Байдик, Ю. П. Гопкало, І. О. Корнієнко, Н. В. Лунченко, Ю. А. Луценко, Р. А. Мороз, М. В. Саврасов, І. І. Ткачук; за наук. ред. Н. В. Лунченко, І. І. Ткачук. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2023. 111 с.

47. Формування безпечного освітнього середовища. Педагогіка здоров'я: збірник наукових праць ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції «Педагогіка здоров'я». Чернігів, 2019. С.100–103.

48. Фурман А., Надвинична Т. Психологічна служба університету: від моделі до технології. Психологія і суспільство. 2013. 2. С. 80-104.
49. Цюман Т. П., Бойчук Н.І. Кодекс безпечного освітнього середовища. Метод. посіб. К., 2018. 56 с.
50. ЯК ТИ? Уроки з психології для школярів (10–14 років) : навч.-метод. посіб. для педагогів і психологів / Алексєєва О., Антощенко Я., Базима Н., Беженова С., Бесчастна Л., Віницька М., Гондюл І., Гольцева І., Дорошенко Н., Задорожна Н., Марченко Л., Мирошниченко У., Падій О., Попельницька О., Савицька Н., Сербайло К., Ситник Н., Тараріна О., Хмелєва-Токарева О., Цимбал С., Шевченко Ю. Київ, 2024. 347 с.
51. Янковець І. В. Дискримінація та інституційний механізм її подолання в Україні. - Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю «081» - Право. - Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2020., с. 59.
52. Creating safe and inclusive schools in Ontario. URL: https://www.policyalternatives.ca/news-research/creating-safe-and-inclusive-schools-in-ontario/?utm_source=rss&utm_medium=rss&utm_campaign=creating-safe-and-inclusive-schools-in-ontario#:~:text=Currently%2C%20the%20government%20of%20Ontario,supports%20the%20progressive%20discipline%20process.
53. KiVa Anti-Bullying Program. URL: <https://www.kivaprogram.net>.
54. The Council of Europe. Tackling discrimination – Guide. Online activities at school level. Strasbourg: The Council of Europe, 2017. URL: https://www.coe.int/en/web/campaign-free-to-speak-safe-to-learn/tackling-discrimination/-/asset_publisher/4a3esYbkstv9/content/guide-online-activities-at-school-level
55. The Safe Schools Declaration. URL: <https://ssd.protectingeducation.org/>
56. UNESCO. Safe to learn and thrive: ending violence in and through education. Paris: UNESCO Publishing, 2024. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000391797>

57. UNESCO & UNICEF. Comprehensive School Safety Framework (CSSF) 2022–2030. Guidelines for Implementation. Paris, New York: UNESCO, UNICEF, 2022. URL: https://gadrres.net/files/cssf_2022-2030_en.pdf

**УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ ГОЛОСІЇВСЬКОЇ РАЙОННОЇ
В МІСТІ КИЄВІ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ**

**ШКОЛА І-ІІІ СТУПЕНІВ № 36
ІМЕНІ С.П. КОРОЛЬОВА МІСТА КИЄВА**

НАКАЗ

21 червня 2023 року

№ _____

Про створення безпечного освітнього
середовища, запобігання та протидія
проявам насильства в школі в
2023-2024 навчальному році

Відповідно до Конвенції ООН «Про права дитини», Законів України «Про освіту», «Про охорону дитинства», «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» від 18 грудня 2018 року № 2657-VIII», Плану заходів Міністерства освіти і науки України з виконання Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 03.03.2016 №214, листів Міністерства освіти і науки України від 29.01.2019 № 1/11-881 «Рекомендації для закладів освіти щодо застосування норм Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)», з метою запобігання будь-яких проявів насильства в освітньому середовищі, профілактики та збереження фізичного, духовного та психічного здоров'я дітей і підлітків

НАКАЗУЮ:

1. Призначити відповідальною за організацію роботи та виконання плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) у школі заступника директора з виховної роботи Агеєву О.Б.

2. Затвердити план заходів закладу освіти на 2023-2024 навчальний рік, спрямованих на запобігання та протидію булінгу.

3. Затвердити Порядок подання та розгляду заяв про випадки булінгу (цькування) у школі від здобувачів освіти, їх батьків, законних представників, інших осіб; Порядок реагування на доведені випадки булінгу у школі та відповідальність осіб, причетних до булінгу.

4. Створити на постійній основі комісію у складі:

Фещенко С.М.- голова комісії, директор школи

Агеєва О.Б.- заступник голови комісії, заступник директора з виховної роботи,

Удовенко О.М.- заступник директора з навчально-виховної роботи,

Швед І.В. – секретар, вчитель фізкультури,

Колосова А.О.- практичний психолог,

Сипліва Л.Є.- вчитель інформатики, класний керівник 9-Б класу,

Бологан І.О.- соціальний педагог

5. Заступнику директора з виховної роботи Агеєвій О.Б.:

5.1. Ознайомити всіх працівників школи з Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» від 18 грудня 2018 року № 2657-VIII», листом Міністерства освіти і науки України від 29.01.2019 № 1/11-881 «Рекомендації для закладів освіти щодо застосування норм Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» тощо.

5.2. Залучити до проведення заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу, практичного психолога, класних керівників, бібліотекаря.

5.3. Висвітлювати на офіційному сайті школи проведення заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) у школі.

5.4. Вживати дієвих заходів щодо недопущення скоєння булінгу учнями та працівниками школи.

5.5. Створювати умови для підвищення рівня організації змістовного дозвілля учнів, їх естетичного, правового та морального виховання, залучення до гурткової роботи, особливо учнів пільгового контингенту, групи ризику та дітей з девіантною поведінкою.

5.6. Організувати проведення додаткових бесід, класних годин, тренінгових занять з питань запобігання та протидії булінгу та інших негативних процесів.

5.7. Забезпечити термінове реагування про будь-які повідомлення щодо випадків булінгу серед неповнолітніх, порушення прав дітей, жорстокого поводження серед неповнолітніх.

5.8. Активно залучати до профілактичної роботи органи учнівського самоврядування та батьківську громадськість.

6. Практичному психологу Колосовій А.О.:

6.1. Проводити практичні, психолого-педагогічні семінари, тренінгові заняття з проблем булінгу (цькування) для педагогів за участю відповідних фахівців.

6.2. Проводити інформаційно-просвітницькі заходи, тематичні класні години, круглі столи, тренінгові заняття, дискусії, дебати, відеолекторії тощо для учнів з питань запобігання та протидії булінгу.

6.3. Провести анкетування учнів та їх батьків з метою виявлення проблем взаємовідносин в сім'ї, в школі, особистих проблем підлітків тощо.

6.4. Забезпечити виявлення дітей з неадекватними поглядами на життя, дітей у стані депресії, апатії, стресу.

6.5. Надавати методичні рекомендації класним керівникам з питань профілактики булінгу та створення відповідного психологічного клімату в учнівських колективах.

7. Класним керівникам:

7.1. Проводити інформаційно-просвітницькі заходи, тематичні класні години, круглі столи, тренінгові заняття, дискусії, відеолекторії тощо з питань запобігання та протидії булінгу.

7.2. Створювати позитивну психологічну атмосферу в учнівських колективах.

7.3. Забезпечити вивчення психологічного клімату в кожній сім'ї, надавати батькам відповідні психолого-педагогічні консультації з проблем виховання дітей.

7.4. Терміново повідомляти адміністрацію школи про виявлення негативних процесів серед учнів.

8. Педагогічним працівникам школи забезпечувати створення в школі відповідного виховного середовища для створення позитивного психологічного клімату серед учасників освітнього процесу та атмосфери довіри, вироблення порядку реагування на випадки булінгу в закладі освіти.

9. Контроль за виконанням наказу залишаю за собою.

Директор

Сергій ФЕЩЕНКО

ПОРЯДОК
подання та розгляду заяв про випадки булінгу (цькування) у
школі І-ІІІ ступенів № 36 імені С.П. Корольова міста Києва від
здобувачів освіти, їх батьків, законних представників, інших осіб

1. Здобувачі освіти, їх батьки, законні представники, інші особи подають заяву директору школи про випадки булінгу (цькування) по відношенню до дитини або будь-якого учасника освітнього процесу.
2. Директор школи:
 - 2.1. Розглядає заяви про випадки булінгу від здобувачів освіти, їх батьків, законних представників, інших осіб.
 - 2.2. Створює наказом комісію з розгляду випадків булінгу (цькування) (далі – Комісія) та скликає засідання.
 - 2.3. Приймає рішення за результатами проведеного розслідування та вживає відповідних заходів реагування.
 - 2.4. Сприяє створенню безпечного освітнього середовища у школі, вільного від насильства та булінгу (цькування).
3. Педагогічні працівники, інші особи, які залучаються до освітнього процесу, повинні вживати невідкладних заходів щодо припинення булінгу в межах своєї повноважень.

Додаток С

ПОРЯДОК
реагування на доведені випадки булінгу (цькування) у
школі І-ІІІ ступенів № 36 імені С.П. Корольова міста Києва
та відповідальність осіб, причетних до булінгу

1. Директор школи у разі доведення комісією з розгляду випадків булінгу (цькування) факту, що це був булінг (цькування), а не одноразовий конфлікт чи сварка, тобто відповідні дії носять систематичний характер:

1.1. Вживає невідкладних заходів щодо припинення булінгу в межах своїх повноважень.

1.2. Зобов'язаний повідомити уповноважені підрозділи органів Національної поліції України (ювенальна превенція) та Службу у справах дітей.

1.3. Приймає рішення щодо застосування мір дисциплінарного чи громадського впливу до причетних до булінгу осіб.

1.4. Сприяє створенню безпечного освітнього середовища у школі, вільного від насильства та булінгу (цькування).

1.5. Забезпечує виконання заходів для надання соціальних та психолого-педагогічних послуг здобувачам освіти, які вчинили булінг, стали його свідками або постраждали від булінгу.

2. У разі, якщо Комісія не кваліфікує випадок як булінг (цькування), а постраждалий не згодний з цим, то він може звернутися до органів Національної поліції України з заявою, про що директор школи має повідомити постраждалого.

Додаток D

**ПЛАН ЗАХОДІВ,
спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню)
у школі І-ІІІ ступенів № 36 імені С.П. Корольова міста Києва**

	Захід	Відповідальний	Термін
1.	Організація належних заходів безпеки (контрольно-пропускний режим, спостереження за місцями загального користування і технічними приміщеннями, чергування вчителів)	Адміністрація	Постійно
2.	Реалізація заходів, що спрямовані на формування стійкого переконання учасників освітнього процесу щодо неприпустимості булінгу в міжособистісних стосунках	Педагогічні працівники	Постійно
3.	Оприлюднення на веб-сайті школи інформації щодо запобігання булінгу	Агєєва О.Б.	Вересень 2020 р.
4.	Оновлення інформації на інформаційних стендах щодо запобігання та протидії булінгу	Агєєва О.Б.	Постійно
5.	Розгляд та неупереджене з'ясування обставин випадків булінгу (цькування) у школі	Директор комісія з розгляду випадків булінгу	Постійно
6.	Контроль за виконанням Статуту школи, законодавства України про освіту, правил внутрішнього трудового розпорядку. Дотримання норм педагогічної етики	Адміністрація, голова ПК	Постійно
7.	Оновлення банку даних дітей, які потребують особливої соціальної уваги та підтримки. Організація соціальної підтримки дітей пільгових категорій	Агєєва О.Б., класні керівники	Протягом року
8.	Оновлення банку даних учнів, схильних до правопорушень, бродяжництва,	Агєєва О.Б., класні керівники	Протягом року

	дітей з сімей, які опинились в складних життєвих обставинах.		
9.	Постійний контроль за станом відвідування учнями навчальних занять	Агєєва О.Б., класні керівники	Постійно
10.	Організація тематичних зустрічей з представниками Національної поліції України, Служби у справах дітей, представниками юстиції, представниками громадських, батьківських та молодіжних організацій	Агєєва О.Б.	Протягом року
11.	Проведення тематичні бесід, тренінгових занять, круглих столів, диспутів тощо з учнями з метою формування навичок толерантної та ненасильницької поведінки	Класні керівники	Протягом року
12.	Проведення педагогічної ради «Створення безпечного освітнього простору»	Агєєва О.Б.	Січень 2021 р.
13.	Надання соціальних та психолого-педагогічних послуг здобувачам освіти, які постраждали від булінгу, стали його свідками, або, які вчинили булінг	Педагогічні працівники	Постійно
14.	Проведення консультативної роботи з батьками учнів, які постраждали від булінгу, стали його свідками, або які вчинили булінг	Практичний психолог	Протягом року